

Lapsisakon vaikutukset naisten urakehitykseen ja työmarkkinatuloksiin Suomessa

Taloustieteen kandidaatintutkielma

Laatija:

Ida Grundström

Ohjaaja:

VTM Eljas Aalto

3.5.2024

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidatutkielma

Oppiaine: Taloustiede

Tekijä: Ida Grundström

Otsikko: Lapsisakon vaikutukset naisten urakehitykseen ja työmarkkinatuloksiin Suomessa

Ohjaaja: VTM Eljas Aalto

Sivumäärä: 39 sivua

Päivämäärä: 3.5.2024

Vanhemmudella nähdään olevan negatiivinen vaikutus äitien työmarkkinatuloksiin, kuten palkkatasoon ja työllisyyteen. Toisaalta tätä samaa negatiivista vaikutusta ei havaita isien työmarkkinatuloissa. Tähän negatiiviseen vaikutukseen viitataan termillä lapsisakko. Lapsisakon voidaan nähdä muodostavan huomattavan osan jäljellä olevasta sukupuolten välisestä epätasa-arvosta työmarkkinatuloissa kehittyneissä maissa. Lapsisakkoa on yleisesti perusteltu muun muassa biologisilla selityksillä, vanhempien tulorakenteella, perhepolitiikalla sekä sukupuolionormeilla ja kulttuurilla. Lapsisakko on paljon tutkittu ja laajasti tunnistettu ilmiö taloustieteessä.

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten lapsisakko vaikuttaa naisten työmarkkinatuloksiin ja urakehitykseen sekä millainen vaikutus lapsisakolla on sukupuolten eriarvoisuuteen Suomessa. Tutkielmassa hyödynnetään runsaasti aikaisempaa empiiristä tutkimusta sekä muuta aiheeseen liittyvää tieteellistä kirjallisuutta. Tämän lisäksi tutkielmassa tarkastellaan avoimia aiheeseen liittyviä tilastoja ja havainnollistetaan niitä R-ohjelmointikielellä analyysin tueksi.

Suomessa havaitaan huomattava pitkän ja lyhyen aikavälin lapsisakko naisten työmarkkinatuloissa. Merkittäväksi lapsisakon selitykseksi Suomessa nousee perhepolitiikka; vanhempainpäivärahat sekä kotihoidon tuet jakautuvat hyvin epätasaisesti vanhempien kesken. Tämän seurauksena suomalaiset äidit ovat keskimäärin hyvin pitkän aikaa kotona, mikä johtaa äitien heikentyneisiin työmarkkinatuloksiin. Heikentyneitä työmarkkinatuloja selittää etenkin työurakatkosten aikana laskenut inhimillinen pääoma. Kotihoidon tuella sekä varhaiskasvatuksella voidaan nähdä olevan merkittävä rooli työurakatkosten lyhentämisessä; alhaisempi kotihoidon tuki tekee varhaiskasvatuksen hyödyntämisen kannattavammaksi, mikä voi johtaa lyhyempiin työurakatkoksiin.

Avainsanat: lapsisakko, sukupuolten epätasa-arvo, kotihoidon tuki, vanhempainpäiväraha, työurakatkos

SISÄLLYS

1	Johdanto	6
2	Lapsisakko ja äitien työura	8
	2.1 Lapsisakon yleisiä selityksiä	8
	2.2 Lapsisakon vaikutukset naisten työmarkkinatuloksiin lyhyellä ja pitkällä aikavälillä	9
	2.3 Lapsisakon mahdollisia selityksiä Suomessa	13
3	Vanhempainvapaiden vaikutus lapsisakkoon	14
	3.1 Vanhempainvapaiden jakautuminen vanhempien välillä	14
	3.2 Suomessa toteutetut vanhempainvapaaudistukset	15
	3.2.1 Vanhempainvapaaudistusten vaikutukset sukupuolten eriarvoisuuteen	16
4	Kotihoidon tuki osana lapsisakkoa	19
	4.1 Äitien työllisyys Suomessa	19
	4.2 Kotihoidon tuki ja työllisyys	20
	4.2.1 Kotihoidon tuki	20
	4.2.2 Kotihoidon tuen vaikutukset äitien työuraan	22
	4.2.3 Työurakatkokset	24
	4.2.4 Äidin taustaominaisuuksien vaikutukset kotihoidon tuen käytössä	27
	4.3 Varhaiskasvatus työuran tukena	28
5	Yhteenveto ja johtopäätökset	31
	Lähteet	35

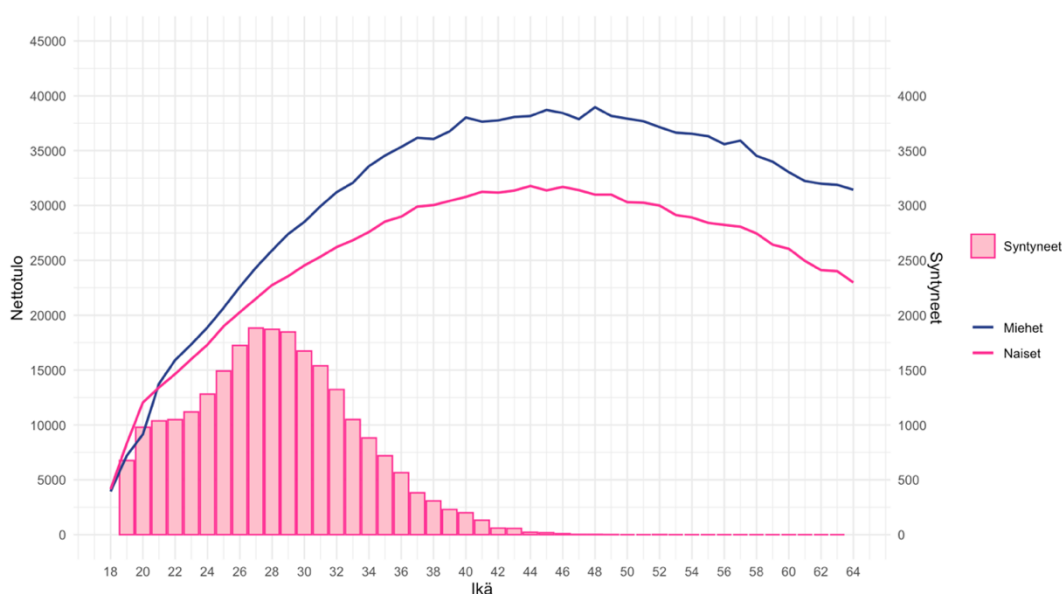
KUVIOT

Kuvio 1 Sukupuolten väliset tuloerot ja elävänä syntyneiden esikoisten määrä ikäryhmittäin (Tilastokeskus, tulonjakotilasto, syntyneet)	6
Kuvio 2 Lasten saannin vaikutus bruttotuloihin (Sieppi & Pehkonen 2019)	10
Kuvio 3 Lasten saannin vaikutus työmarkkinoille osallistumiseen (Sieppi & Pehkonen 2019)	11
Kuvio 4 Lasten saannin vaikutus nettotuloihin (Sieppi & Pehkonen 2019)	11
Kuvio 5 Maksetut vanhempainpäivärahat vuosina 2006–2021 (Kela)	14
Kuvio 6 Isien saamien eri vanhempainpäivärahojen kehitys (Kelan tilastolliset vuosikirjat 2005, 2010 & 2022, Kela)	17
Kuvio 7 Isien, äitien ja lapsettomien naisten työllisyysasteet Suomessa (Tilastokeskus, työvoimatutkimus)	19
Kuvio 8 Alle 6-vuotiaiden lasten äitien työllisyysasteet maan mukaan vuonna 2022 (Eurostat, Labour force survey)	20
Kuvio 9 Alle 3-vuotiaiden lasten vanhempien työllisyys Suomessa (Tilastokeskus, työvoimatutkimus)	21
Kuvio 10 Maksetut kotihoidon tuet (Kela)	22
Kuvio 11 Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset (Tilastokeskus, varhaiskasvatus)	28
Kuvio 12 Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset ja lasten lukumäärä, 0–6-vuotiaat (Tilastokeskus, varhaiskasvatus, väestörakenne)	29

1 Johdanto

Yhä useammat tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhemmuudella on negatiivinen vaikutus äitien työmarkkinatuloksiin, kuten palkkatasoon ja työllisyyteen. Toisaalta tämä sama negatiivinen vaikutus on nähtävissä vain vähän tai ei ollenkaan isien työmarkkinatuloissa. Tähän negatiiviseen vaikutukseen viitataan usein termillä lapsisakko (engl. *child penalty*). Lapsisakko voidaan määrittää myös äitien ja lapsettomien naisten työmarkkinatuloissa. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että äidit tienaa vähemmän kuin lapsettomat naiset. Esimerkiksi Cukrowska-Torzweskan & Matysiakin (2020) havaitsevat meta-analyysissään, että muun muassa äitien palkkataso sekä osallistuminen työvoimaan ovat heikompia kuin lapsettomilla naisilla. Tässä tutkielmassa keskitytään pääosin kuitenkin lapsisakon tarkasteluun naisten ja miesten välisten työmarkkinatulojen avulla.

Klevenin (2022) mukaan lapsisakot muodostavat merkittävän osan jäljellä olevasta sukupuolten välisestä epätasa-arvosta työmarkkinatuloissa kehittyneissä maissa. Tätä epätasa-arvoa ei voida selittää perinteisillä mekanismeilla, jotka perustuvat esimerkiksi biologiaan tai julkiseen politiikkaan. Tutkimus osoittaa, että naisten ja miesten työmarkkinatulokset ovat lähes samansuuntaisia ennen lasten saantia, mutta ne eroavat toisistaan jyrkästi heti synnytyksen jälkeen, heikentäen naisten työmarkkinatuloja huomattavasti. Kunzen (2020) tulokset puolestaan viittaavat siihen, että isäksi tulemisella ei ole vaikutusta miesten tuloihin.

Kuvio 1 Sukupuolten väliset tuloerot ja elävänä syntyneiden esikoisten määrä ikäryhmittäin (Tilastokeskus, tulojakotilasto, syntyneet)

Kuviossa 1 esitetään naisten (punainen viiva) ja miesten (sininen viiva) keskimääräiset käytettävissä olevat rahatulot sekä elävänä syntyneiden esikoislapsien määrä (pylväskuvio) ikäryhmittäin vuosina 2011–2022 Suomessa. Sukupuolten väliset tuloerot alkavat kasvamaan huomattavasti 28–30 ikävuoden jälkeen, jolloin myös syntyneiden esikoislapsien määrä on korkeimmillaan. Kuvio ei kuvaa varsinaista lapsisakkoa, mutta havainnollistaa naisten ja miesten tuloeroja Suomessa, sekä mahdollista yhteyttä syntyneisiin lapsiin ja äitiyteen.

Tässä tutkielmassa pyritään vastaamaan kahteen kysymykseen: miten lapsisakko vaikuttaa naisten työmarkkinatuloksiin ja urakehitykseen sekä millainen vaikutus lapsisakolla on sukupuolten eriarvoisuuteen. Tutkielma aloitetaan käsittelemällä lapsisakkoa ja sen mahdollisia selityksiä yleisellä tasolla ja tämän jälkeen laajentamalla sen vaikutuksia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä naisten työmarkkinatuloksiin sekä pohtimalla lapsisakon selityksiä Suomen työmarkkinoilla. Koska tarkastelun pääpaino on juuri Suomessa, vanhempainvapaan sekä kotihoidon tuen käsittely on hyvin oleellista aiheen kannalta. Vanhempainvapaiden vaikutusta lapsisakkoon arvioidaan aluksi tarkastelemalla vanhempainvapaiden jakautumista Suomessa ja tämän jälkeen käsittelemällä toteutettuja vanhempainvapaauudistuksia ja niiden mahdollisia vaikutuksia sukupuolten eriarvoisuuteen. Kotihoidon tukea osana lapsisakkoa käsitellään aluksi tarkastelemalla äitien työllisyyttä Suomessa ja tämän jälkeen kotihoidon tuen vaikutuksia äitien työuraan. Lisäksi tutkielmassa otetaan huomioon varhaiskasvatus ja sen mahdolliset vaikutukset.

Lapsisakko on paljon tutkittu ja laajasti tunnistettu ilmiö taloustieteessä, joten aiheesta löytyy runsaasti erilaista aikaisempaa tutkimusta. Yhdeksi haasteeksi nouseekin oikean tutkimustiedon löytäminen ja johtopäätösten tekeminen. Tietyistä aiheista löytyy osittain ristiriitaistakin tietoa ja toisinaan äitien omat kokemukset ovat ristiriidassa tutkitun tiedon kanssa; esimerkiksi Weckströmin (2015) mukaan suomalaisäidit eivät ole kokeneet lastensaannilla olevan negatiivisia vaikutuksia työuraan, vaikka esimerkiksi Gruber ym. (2022) ja Sieppi & Pehkonen (2019) ovat tunnistaneet lapsisakon Suomen työmarkkinoilla sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

2 Lapsisakko ja äitien työura

2.1 Lapsisakon yleisiä selityksiä

Lapsisakolle on viisi yleisesti tunnettua selitystä. Ensimmäinen näistä liittyy biologiaan: vain naiset voivat synnyttää ja yleensä vain synnyttävä nainen imettää. Imetys ja lapsen kanssa kotona vietetty aika synnytyksestä toipuen voivat tehdä äidistä oletusarvoisen lapsen hoitajan, millä on pitkän aikavälin tulovaikutuksia. Lisäksi synnytys on naiselle merkittävä terveydellinen shokki, mikä voi myös osaltaan aiheuttaa seurauksia naisen tuottavuuteen sekä ansioihin. Toinen selitys liittyy kotitalouden olemassa olevaan tularakenteeseen: koska naiset tienaaavat useimmiten jo valmiiksi vähemmän kuin miehensä, kotitaloudelle voi olla taloudellisesti kannattavampaa, että nainen jää kotiin lapsen kanssa. Kolmas selitys liittyy myös läheisesti biologiaan, sillä usein naiset saattavat nauttia lapsen kanssa vietetystä ajasta enemmän kuin miehet. Neljäs selitys on kulttuurillinen: pariskunnat saattavat noudattaa perinteisiä sukupuolinormeja päättäessään siitä, kuka vastaa lapsen kasvatuksesta ja hoitamisesta, jolloin nämä vastuut jäävät äidille. Viidentenä syynä voidaan nähdä äitejä syrjivät työnantajat. (Andresen & Nix 2022.)

Kuten johdannossa mainittiin, lapsisakko voidaan määritellä myös lapsettomien naisten ja äitien työmarkkinatulosten välillä. Aiemmat tutkimukset havaitsevat useita mekanismeja, jotka selittävät äitien ja lapsettomien naisten välistä palkkaeroa. Näitä mekanismeja ovat muun muassa inhimillisen pääoman heikentyminen ja sen vähäinen kertyminen äitiysvapaan aikana, äitien ja lapsettomien naisten erot tuottavuudessa, naisten valinta palkkatyön ja äitiyden välillä sekä äitien alttius valita joustava työpaikka, joka antaa paremmat mahdollisuudet lastenhoidon ja palkkatyön yhdistämiseen. (Cukrowska-Torzewska & Matysiak 2020.)

Näiden syiden lisäksi yhdeksi merkittäväksi lapsisakon selitykseksi nousee julkinen politiikka. Tähän lukeutuu muun muassa verotus, tulonsiirrot ja perhepolitiikka, kuten vanhempainvapaat sekä lastenhoitopalvelut, joilla on suora vaikutus äitien työllisyyteen ja palkkatasoon. (Kleven ym. 2019.)

2.2 Lapsisakon vaikutukset naisten työmarkkinatuloksiin lyhyellä ja pitkällä aikavälillä

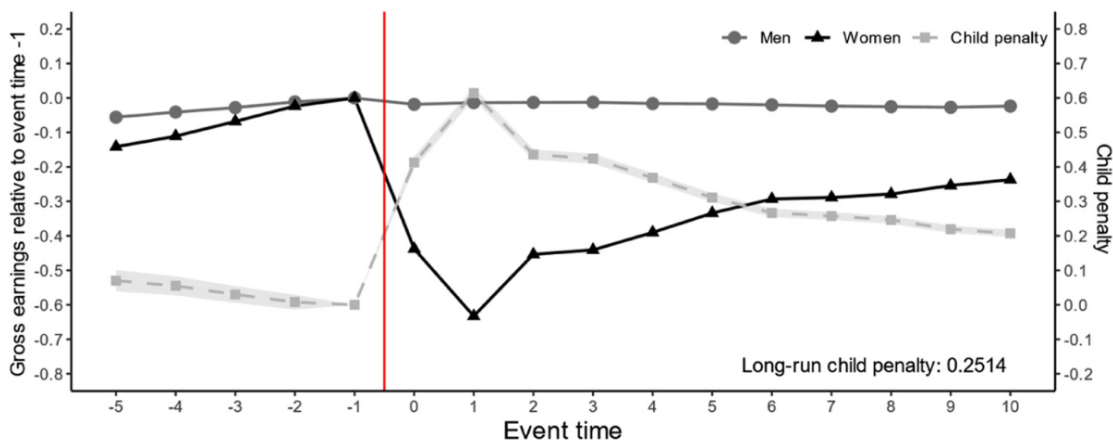
Kleven ym. (2019) osoittavat, että lapsisakko on kaikkialla maailmassa vallitseva ilmiö. Naisten ansiot laskevat jyrkästi heti ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen, kun taas miesten tulot pysyvät lähes ennallaan. Lasten saannin negatiivinen vaikutus havaitaan naisten työmarkkinatuloissa niin lyhyellä kuin pitkälläkin aikavälillä. Esimerkiksi de Quiton ym. (2021) mukaan espanjalaisten äitien tulot eivät palaa koskaan äitiyttä edeltäneelle tasolle, vaan ne laskevat ja vakiintuvat noin 33 prosenttia pienemmiksi kuin ennen lasten saantia. Pitkäaikaisen lapsisakon suuruus kuitenkin vaihtelee huomattavasti eri maissa: Skandinavian maissa pitkän aikavälin lapsisakot ovat noin 21–26 prosenttia, mutta esimerkiksi Saksassa jopa 61 prosenttia. (Kleven ym. 2019.)

Siepin & Pehkosen (2019) mukaan naisten pitkän aikavälin lapsisakon suuruus Suomessa on noin 25 prosenttia bruttoansioista, mikä on linjassa Klevenin ym. (2019) tulosten kanssa Skandinavian maissa. Siepin & Pehkosen (2019) mukaan naisten bruttoansiot pienenevät huomattavasti ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen, jolloin lyhyen aikavälin lapsisakko on 61,4 prosenttia. Gruber ym. (2022) puolestaan arvioivat, että lyhyen aikavälin lapsisakko Suomessa on yli 70 prosenttia ja se kestäisi useita vuosia ensimmäisen lapsen syntymästä.

Sieppi & Pehkonen (2019) Suomea koskien sekä Kleven ym. (2018) Tanskaa koskien keskittyivät tarkkailemaan vanhempia vuosittain 5 vuotta ennen ensimmäisen lapsen syntymää sekä 10 vuotta ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen. Tutkimukset perustuvat Suomen ja Tanskan koko väestön hallinnollisiin tietoihin, joista tutkimusten otokset on koostettu. Kleven ym. (2019) käsittelevät kahta Skandinavian maata (Tanska ja Ruotsi), kahta saksankielistä maata (Saksa ja Itävalta) sekä kahta englanninkielistä maata (Yhdistynyt kuningaskunta ja Yhdysvallat) ja arvioivat lasten saannin vaikutusta äitien ja isien työmarkkinatuloksiin esikoisen syntymän tienoilla tehtyjen tapahtumatutkimusten avulla. Myös Kleven ym. (2019) tarkastelevat vanhempia 5 vuotta ennen esikoisen syntymää ja 10 vuotta esikoisen syntymän jälkeen. Tutkimusten lähestymistavat ovat siis erittäin samankaltaiset, minkä takia ne ovat keskenään hyvin vertailukelpoisia.

Kuvio 2 kuvaa Siepin & Pehkosen (2019) havaitsemaa lapsisakkoa bruttotuloissa Suomessa. Naisten bruttotulot laskevat jyrkästi ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen,

jolloin lapsisakko on lyhyellä aikavälillä 61,4 prosenttia. Lapsisakon nähdään alkavan jo ennen lapsen syntymää, minkä luonnollinen selitys voi olla raskausvapaa. Raskausvapaa alkaa 14–30 arkipäivää ennen lapsen laskettua syntymäaikaa (Kela 2023). Kuvio 2 havaitaan, että miesten bruttotulot eivät muutu juuri lainkaan esikoisen syntymän jälkeen. Pitkällä aikavälillä lapsisakko on 25 prosenttia, eli naisten bruttotulot jäävät 25 prosenttia pienemmiksi miesten bruttotuloista 10 vuotta lapsen saannin jälkeen. Kleven ym. (2018) laajentavat tarkastelun kattamaan 20 vuotta ensimmäisen lapsen syntymästä, jolloin lapsen syntymän vaikutus bruttotuloihin on edelleen lähes samalla tasolla kuin vaikutus 10 vuotta syntymän jälkeen.

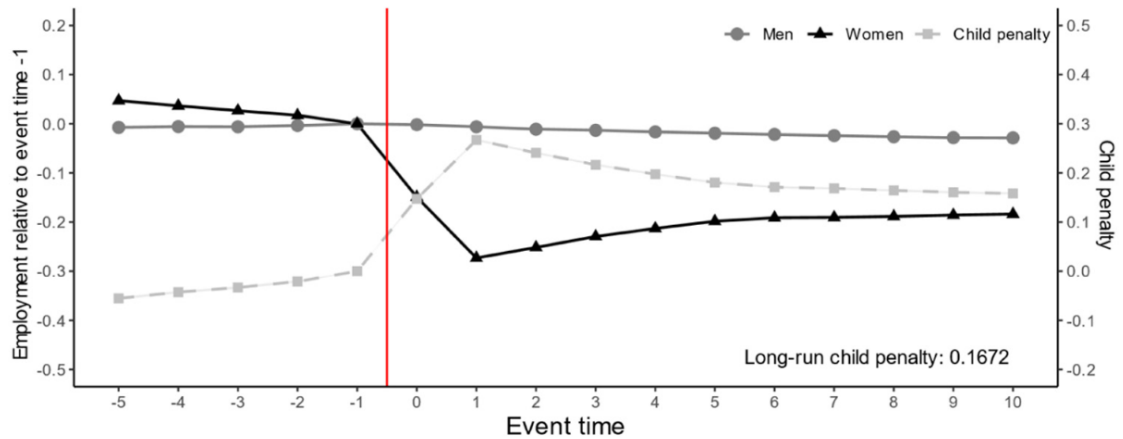

Kuvio 2 Lasten saannin vaikutus bruttotuloihin (Sieppi & Pehkonen 2019)

Vaikka pitkällä aikavälillä Skandinavian maat ovat samankaltaisia, lyhyen aikavälin lapsisakot ovat lähes kaksi kertaa suurempia Ruotsissa ja Suomessa kuin Tanskassa. Tämä selittyy todennäköisesti vanhempainvapaalla ja lastenhoitopolitiikalla. Vaikka vanhempainvapaalla on todettu olevan pitkällä aikavälillä vain hyvin vähäinen vaikutus lapsisakon suuruuteen, sillä havaitaan kuitenkin olevan merkittäviä lyhytaikaisia vaikutuksia. Ruotsin ja Suomen suurempi lyhyen aikavälin lapsisakko voikin liittyä Suomessa ja Ruotsissa tarjottavaan pidempään vanhempainvapaaseen. (Kleven ym. 2019.)

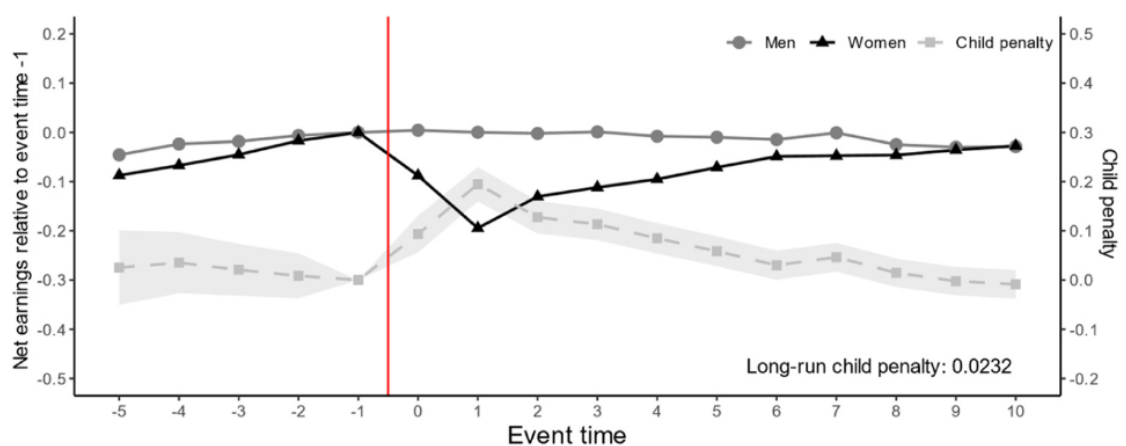
Siepin & Pehkosen (2019) mukaan naisten huomattava pitkän aikavälin lapsisakko bruttotuloissa Suomessa liittyy työmarkkinoille osallistumiseen. Tulosten mukaan naisten pitkän aikavälin lapsisakko työmarkkinoille osallistumisessa on noin 17 prosenttia suhteessa miehiin. Tulos on mitattu nollasta poikkeavien vuosiansioiden avulla. Pitkän aikavälin lapsisakko työmarkkinoille osallistumisessa on selkeästi korkeampi Suomessa, kuin Tanskassa (noin 13 prosenttia) ja Ruotsissa (noin 5

prosenttia). Myös lyhyen aikavälin lapsisakko työmarkkinoille osallistumisessa on korkeampi Suomessa (26,7 prosenttia), kuin Tanskassa ja Ruotsissa (noin 15 prosenttia). Lapsisakko työmarkkinoille osallistumisessa on kuvattu kuviossa 3.

Kuvio 3 Lasten saannin vaikutus työmarkkinoille osallistumiseen (Sieppi & Pehkonen 2019)

Sieppi & Pehkonen (2019) laajentavat analyysia ottamalla huomioon myös sosiaaliturvan tulonsiirrot sekä verotuksen, jolloin pitkän aikavälin lapsisakon vaikutus nettotuloihin on vain noin 2 prosenttia. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsisakko on laskettu nettotuloista, joihin on vielä lisätty sosiaaliturvan tulonsiirrot, kuten vanhempainpäiväraha sekä kotihoidon tuki. Pieni pitkän aikavälin lapsisakko nettotuloissa selittyy sillä, että töistä poissaolo (engl. *non-employment*) oikeuttaa tyypillisesti tulonsiirtoihin sekä alhaisempaan verotukseen verotuksen progressiivisuuden vuoksi. Lasten saannin vaikutus nettotuloihin on kuvattu kuviossa 4.

Kuvio 4 Lasten saannin vaikutus nettotuloihin (Sieppi & Pehkonen 2019)

Lapsisakon vaikutus nettotuloihin on riippuvainen myös lasten lukumäärästä, sillä pitkän aikavälin lapsisakot nettotuloissa ovat huomattavia vain neljän tai useamman lapsen äideillä. Tämä tulos voi kuitenkin liittyä myös erilaisiin äitien

taustaominaisuuksiin, sillä verrattuna tuleviin kahden lapsen äiteihin, tulevilla neljän (tai useamman) lapsen äideillä on jo valmiiksi 15 prosenttiyksikköä pienempi todennäköisyys työllistyä, 20 prosenttiyksikköä pienempi todennäköisyys saada korkeakoulututkinto ja 9 prosenttiyksikköä pienempi todennäköisyys työllistyä korkeaa ammattitaitoa vaativaan työhön. (Sieppi & Pehkonen 2019.)

Vaikka bruttotuloissa havaitaan huomattava lapsisakko, nettotuloissa lapsisakko on lähes mitätön ja se on merkittävä vain lyhyellä aikavälillä lapsen syntymän jälkeen. Tämä tulos implikoi, että sosiaaliturvan tulonsiirrot lieventävät sukupuolten välistä eriarvoisuutta merkittävästi. (Sieppi & Pehkonen 2019.) Tässä ei kuitenkaan huomioida esimerkiksi inhimillisen pääoman heikentymistä lapsesta johtuvien työurakatkosten aikana. Kun tarkastellaan äitiyden pitkän aikavälin vaikutuksia naisen uralle, on hyvin oleellista ottaa huomioon myös naisen työuran jatkuvuus sekä ammatillinen asema. (Kahn. ym. 2014.)

Correllin ym. (2007) havaitsevat merkittävän eron työllistymisessä äitien ja lapsettomien naisten välillä. Tutkimuksen mukaan äidit kokivat merkittävää syrjintää palkkaamispäätöksissä; työnantajat arvioivat usein äidin vähemmän päteväksi ja sitoutuneeksi työntekijäksi kuin lapsettoman naisen. Toisaalta isät eivät kokeneet samanlaista syrjintää, vaan isät arvioitiin useissa maissa sitoutuneemmiksi työntekijöiksi kuin lapsettomat miehet. Myös Ziegler ym. (2023) Saksaa koskien havaitsivat samankaltaisia tuloksia. Tulosten mukaan työntajilla näyttää olevan yleinen käsitys siitä, että työssäkäyvät äidit eivät voi olla täysin sitoutuneita työhön, sillä tämä on ristiriidassa äitiyden kanssa. Lisäksi tutkimukseen osallistuneet työssäkäyvät äidit joutuivat usein hyväksymään erilaisia työn osa-aikajärjestelyjä, jotka voivat kasvattaa äitiyden sakkoja. Dexin ym. (2008) mukaan tällaisten osa-aikajärjestelyjen on havaittu heikentävän ammatillista asemaa synnytyksen jälkeen.

Kahn ym. (2014) osoittavat, että lasten saannin vaikutus naisten työuraan on voimakkainta 20–30-vuotiailla, kun myös lapset ovat nuorempia. Tutkimuksen perusteella muun muassa äitien palkat sekä ammatillinen asema nousevat pääosin äitiyttä edeltäneelle tasolle, kun naiset ovat 40–50-vuotiaita. Tämä tulos ei kuitenkaan koske kolmen tai useamman lapsen äitejä, sillä he kärsivät tässä iässä edelleen palkkasakoista, jotka ovat vähintään 4 prosenttia yhtä lasta kohti. Tämä tulos on samankaltainen edellä mainitun Siepin & Pehkosen (2019) havainnon kanssa: pitkän

aikavälin lapsisakko suomalaisten äitien nettotuloissa on merkittävin kolmen ja neljän lapsen äideillä.

2.3 Lapsisakon mahdollisia selityksiä Suomessa

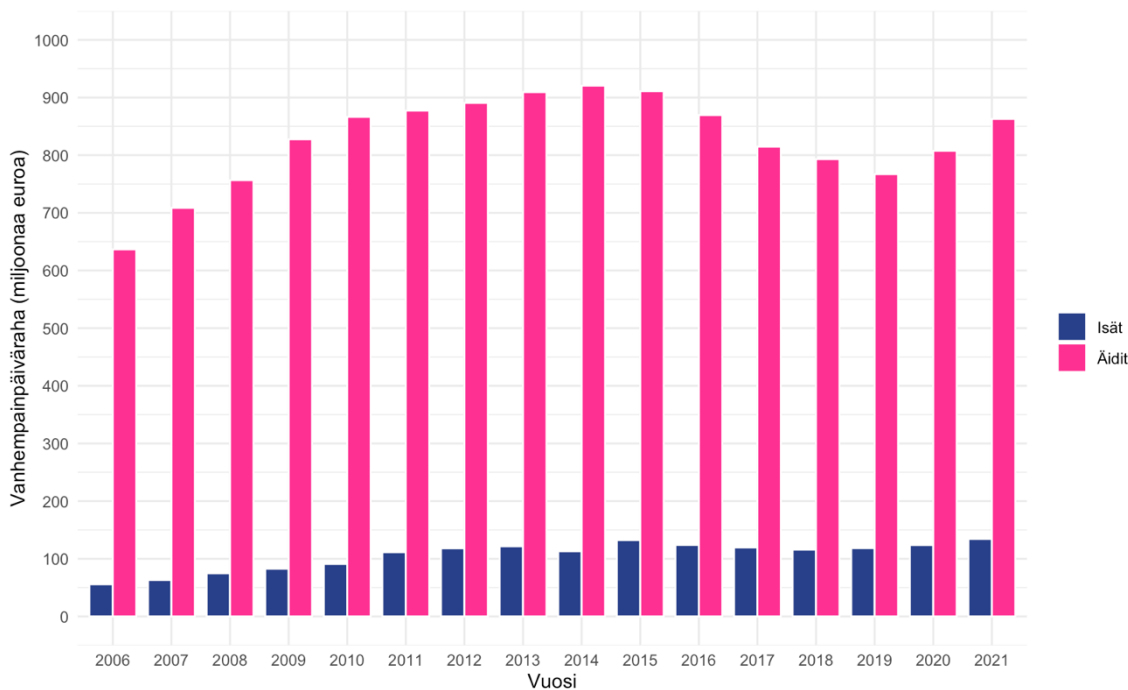
Kuten edellisessä luvussa mainittiin, Suomen korkea lyhyen aikavälin lapsisakko voi liittyä pitkään vanhempainvapaaseen. Vanhempainvapaan lisäksi merkittävänä selityksenä Suomen korkealle lyhyen aikavälin lapsisakolle voidaan nähdä kotihoidon tuki. Gruberin ym. (2022) mukaan Suomen korkea lyhyen aikavälin lapsisakko johtuu lähes kokonaan perhepolitiikasta. Suomen kotihoidon tuen ohjelma tarjoaa huomattavia maksuja sellaisille äideille, jotka jäävät kotiin lastensa kanssa sen sijaan, että he laittaisivat lapset julkisesti rahoitettuun lastenhoitoon. Yli 80 prosenttia suomalaisista äideistä hyödyntää kotihoidon tukea, minkä seurauksena lapsien osuus julkisessa lastenhoidossa on paljon pienempi Suomessa kuin muissa Pohjoismaissa. Vanhempainvapaiden vaikutusta lapsisakkoon käsitellään tarkemmin luvussa 3 ja kotihoidon tukea osana lapsisakkoa luvussa 4.

Vaikka suuri lyhyen aikavälin lapsisakko vaikuttaa osaltaan myös pitkän aikavälin lapsisakon suuruuteen, Klevenin ym. (2019) mukaan pitkän aikavälin lapsisakot eivät kuitenkaan johdu ratkaisevasti julkisesta politiikasta. Luontainen syy pitkän aikavälin lapsisakoille voi löytyä sukupuolinormeista ja kulttuurista, mutta tällaisille syille on vaikeaa antaa pitävää näyttöä (Steinhauer 2018). Klevenin ym. (2018) osoittavat, että lapsisakot siirtyvät sukupolvien kautta vanhemmilta tyttölapsille, mutta eivät pojille. Tämä tarkoittaa sitä, että tyttölapsille, jotka kasvavat perheissä, joissa vanhempien välillä on perinteinen työnjako, aiheutuu tulevaisuudessa suurempia lapsisakkoja, kun heistä tulee itse äitejä. Kulttuurilla voi siis olla osaltaan vaikutus lapsisakkoon myös Suomessa, sillä 12,2 prosenttia suomalaisista uskoo, että pienten lasten äitien pitäisi jäädä kotiin lapsen kanssa. Vastaava luku Ruotsissa on 5,9 prosenttia ja Tanskassa 5,1 prosenttia. (Sieppi & Pehkonen 2019.) Myös Närvi (2014) sekä Lammi-Taskula (2007) havaitsevat, että Suomessa on melko vahva käsitys siitä, että pienen lapsen suotuisin hoitopaikka on kotona ja juuri äiti on sopivin hoitamaan lasta.

3 Vanhempainvapaiden vaikutus lapsisakkoon

3.1 Vanhempainvapaiden jakautuminen vanhempien välillä

Suomessa vanhempainpäivärahoihin kuuluu raskausraha, erityisraskausraha, vanhempainraha sekä osittainen vanhempainraha. Suomessa vanhempainrahaa maksetaan 320 arkipäivän ajan. Vuoden 2022 perhevapaaudistuksen myötä vanhempainrahapäivät jaetaan kummankin lapsen vanhemman kesken, mutta toinen vanhempi voi halutessaan luovuttaa osan vanhempainrahapäivistä toiselle vanhemmalle. (Kela 2024.) Kuviossa 5 on kuvattu maksettujen vanhempainpäivärahojen jakautuminen äitien ja isien kesken. Kuvioista havaitaan, että äidit saavat maksetuista vanhempainpäivärahoista huomattavasti suuremman osan kuin isät. Tämä implikoi, että äidit ovat vanhempainvapaalla huomattavasti pidempään kuin isät.

Kuvio 5 Maksetut vanhempainpäivärahat vuosina 2006–2021 (Kela)

Perinteisen Beckerin (1985) näkemyksen mukaan vanhempainvapaiden epätasainen jakautuminen vanhempien kesken johtuu äitien suhteellisesta edusta lasten kotihoidossa. Viimeaikaisen tutkimustiedon valossa tällaiselle lähestymistavalle on kuitenkin vaikeaa antaa empiiristä näyttöä; esimerkiksi Andersenin & Nixin (2022) sekä Artmannin ym. (2022) tutkimukset eivät tue tätä selitystä. Sen sijaan nämä tutkimukset viittaavat siihen, että mahdollisia selityksiä lastenhoidon epätasaiselle jakautumiselle ja näin ollen myös

lapsisakolle ovat esimerkiksi kulttuuri, sukupuoleen perustuvat normit sekä syrjintä työelämässä.

Salmen ym. (2009) mukaan korkeakoulutetut suomalaiset isät pitävät jaettavissa olevaa vanhempainvapaata useammin, kuin matalammin koulutetut isät. Tämän lisäksi myös äidin koulutustason sekä isän iän havaitaan vaikuttavan vanhempainvapaiden jakamiseen: mitä korkeampi koulutus äidillä on ja mitä vanhempi isä on, sitä todennäköisemmin isä pitää vanhempainvapaata.

3.2 Suomessa toteutetut vanhempainvapaaudistukset

Tässä alaluvussa keskitytään Suomessa vuosina 2001, 2003, 2007 ja 2010 toteutettuihin vanhempainvapaata koskeviin uudistuksiin ja niiden vaikutuksiin. Vuoden 2001 uudistus teki isyysvapaan käytöstä joustavampaa. Aiemmin isät eivät voineet yhdistää äitiysrahakaudella pidettävää 6–12 arkipäivän isyyslomaa 6 arkipäivän isyyslomaan, joka pidettiin myöhemmin vanhempainrahakaudella. Vuodesta 2001 alkaen isät ovat kuitenkin voineet valita vapaasti isyysvapaan ajankohdan äitiys- ja vanhempainrahakaudella, kuitenkin enintään neljässä erässä. Lisäksi isyysrahan hakua helpotettiin: isyysrahaa voi hakea joko erikseen jokaisen isyysrahakauden jälkeen tai kerralla viimeisen isyysrahakauden päättymisestä kahden kuukauden sisällä. Ennen uudistusta isyysrahaa tuli hakea kahden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jolloin sen haluttiin alkavan. Uudistuksen tavoitteena oli huomioida paremmin perheiden yksilölliset tarpeet. (Kellokumpu 2007.)

Vuoden 2003 uudistuksen tarkoituksena oli kannustaa isiä pitämään pidempi vanhempainvapaata. Isät olivat oikeutettuja ylimääräiseen 12 päivän isyysvapaaseen heti vanhempainrahakauden päätyttyä sillä edellytyksellä, että he ovat vanhempainrahalla vanhempainrahakauden 12 viimeistä arkipäivää. Tämän niin kutsutun bonusisyysvapaan tai pidennetyn isyysvapaan tarkoituksena oli lisätä joustavuutta työ- ja perhe-elämän välillä, jolloin isät käyttäisivät todennäköisemmin mahdollisuuttaan isyysvapaaseen. Tavoitteena oli vähentää naisten ja miesten välistä epätasa-arvoa kotona sekä työelämässä, sillä hoitovastuun tasaisempi jakautuminen muun muassa helpottaisi äitien paluuta takaisin työmarkkinoille sekä myös lyhentäisi työmarkkinoilta poissaoloaikaa. Isäkuukausi muodostui bonusisyysvapaasta sekä sen edellyttämästä 12 arkipäivän vanhempainvapaasta. (Kellokumpu 2007.)

Bonusisyysvapaata käytti kuitenkin vain noin 10 prosenttia vanhempainpäivärahoja saaneista isistä. Bonusisyysvapaan vähäinen käyttö johtui todennäköisesti siitä, että äidin paluu työhön vain lyhyeksi aikaa isän vanhempain- ja bonusvapaan ajaksi voi olla ongelmallista, jos äiti haluaa vanhempainvapaan jälkeen jäädä hoitovapaalle. Vuoden 2007 uudistus koski juuri bonusisyysvapaan joustavuutta: vanhempain- ja bonusvapaan voi pitää 180 päivän kuluessa heti äitiysrahakauden jälkeen alkaneen vanhempainrahakauden viimeisestä maksupäivästä. (Kellokumpu 2007.) Lisäksi vuoden 2007 uudistuksessa ensimmäisen 30 päivärahopäivän vanhempainpäivärahan määrää nostettiin (HE 112/2006). Vuoden 2010 uudistuksen tavoitteena oli edelleen kannustaa isiä käyttämään useammin vanhempainvapaata. Isäkuukautta pidennettiin kahdella viikolla ja sen sai pitää joustavasti yhtenä kautena tai vanhempainrahakauden yhteydessä. (HE 131/2009.)

Viimeisin vanhempainvapaata koskeva uudistus on tehty vuonna 2022, jossa kummankin vanhemman vanhempainrahakiintiöksi tuli 160 päivää. Tällä muutoksella pyritään vahvistamaan ajatusta siitä, että lapsen kummallakin vanhemmalla on yhtäläinen oikeus vanhempainvapaan ja -rahan käyttöön. (HE/2021.)

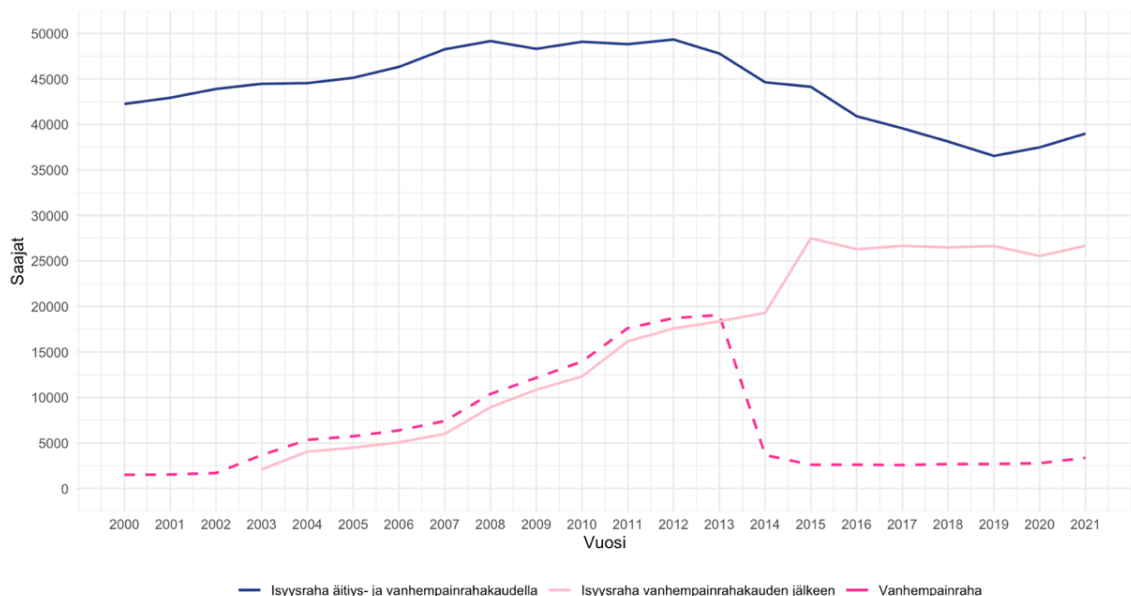
3.2.1 Vanhempainvapaaudistusten vaikutukset sukupuolten eriarvoisuuteen

Klevenin ym. (2020) Itävaltaa koskevan tutkimuksen mukaan vanhempain- ja lastenhoitopolitiikalla ei ole ollut vaikutusta sukupuolten eriarvoisuuden pientymiseen. Tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitelty sellaista politiikkaa, joka olisi saanut isät ottamaan enemmän vastuuta lastenhoidossa, kun taas Suomessa toteutettujen uudistusten avulla pyrittiin vähentämään sukupuolten välisiä eroja lastenhoitovelvollisuuksissa. Carnicelli (2024) havaitsi kuitenkin samankaltaisia tuloksia myös Suomen uudistuksissa: vanhempainvapaaudistukset eivät onnistuneet vähentämään sukupuolten välisiä eroja lastenhoidossa. Tutkimuksessa verrattiin vanhempia, joiden lapsen laskettu syntymäaika on juuri ennen politiikkauudistusta sellaisiin vanhempiin, joiden lapsen laskettu syntymäaika on juuri politiikkauudistuksen jälkeen. Tulokset osoittavat, että vuoden 2001 uudistus pidentti isyysvapaan kestoa äitiysrahakaudella vain 0,6 päivää. Vuoden 2003 uudistuksella ei havaittu olevan lainkaan tilastollisesti merkitsevää vaikutusta isyysvapaan keston, eikä sillä näin ollen ollut vaikutuksia työmarkkinatuloksiin. Vuosien 2007 ja 2010 uudistukset taas

onnistui lisäämään isien pitämien vanhempainvapaiden määriä, mutta ne johtivat myös äidin tulojen ohimenevään laskuun 2–3 vuotta syntymän jälkeen.

Lisäksi Carnicelli (2024) havaitsi, että perheiden joustava vapaus valita isyysvapaan ajankohta itse on tehokkaampaa, kuin pelkkien isyysvapaapäivien määrän lisääminen. Pelkkien isyysvapaapäivien lisäämiseen on liittynyt usein sääntöjä, jotka ovat rajoittaneet vapaan käyttöä. Tulosten perusteella voidaan havaita, että isien vanhempainvapaan käyttö ei muutu, jos uudistukset asettavat sellaisia rajoituksia, jotka eivät ole linjassa vanhempien mieltymysten kanssa.

Carnicellin (2024) mukaan vuoden 2001 uudistuksella ei ollut vaikutusta isien tai äitien työmarkkinatuloksiin. Myöskään vuoden 2007 uudistuksella ei havaittu olevan merkittävää vaikutusta äitien tai isien työmarkkinatuloksiin. Ainoa havaittu poikkeus oli isien työllisyysasteen lasku 3 prosentilla. Tämä tulos ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkitsevä, minkä takia ei ole vahvaa näyttöä siitä, että isien työllisyys olisi todellisuudessa laskenut vuoden 2007 politiikkauudistuksen seurauksena. Vuoden 2010 vanhempainvapaauudistuksen taas todettiin vaikuttavan positiivisesti isien tuloihin. Tästä seuranneen lyhyen aikavälin eriarvoisuuden kasvu selittyy äitien työllisyysasteen laskulla samana vuonna.

Kuvio 6 Isien saamien eri vanhempainpäivärahojen kehitys (Kelan tilastolliset vuosikirjat 2005, 2010 & 2022, Kela)

Kuvio 6 kuvaa isien saamien eri vanhempainpäivärahamuotojen kehitystä.

Vanhempainraha maksetaan lapsen hoitajalle, eli se voidaan maksaa joko isälle tai äidille. Vanhempainraha laskee merkittävästi vuoden 2013 jälkeen, sillä siihen

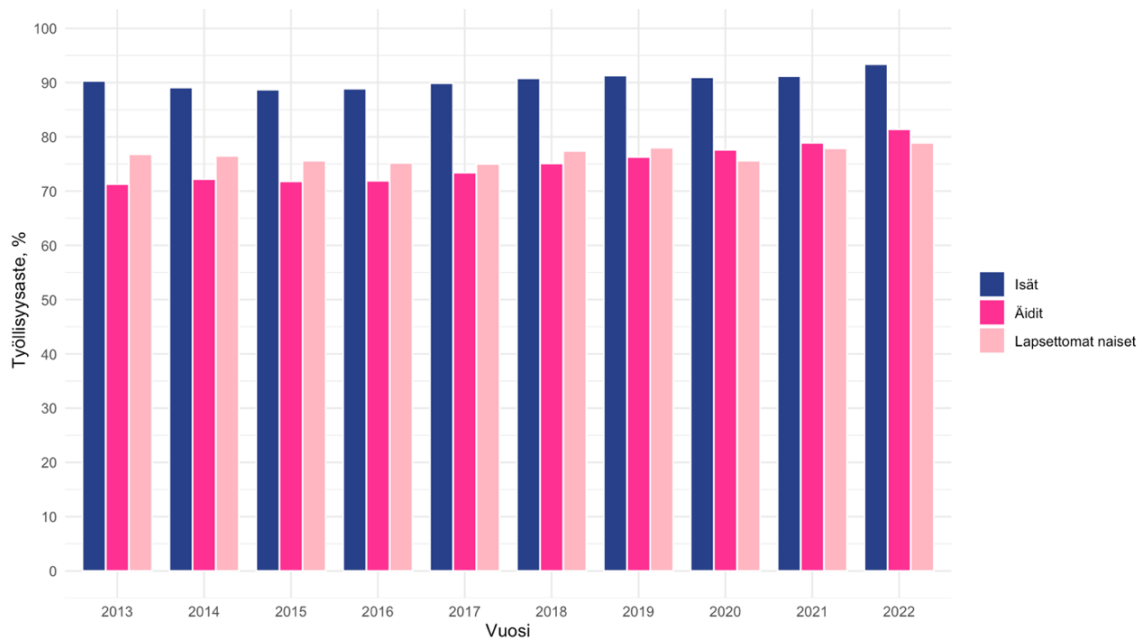
tilastoituu myös isäkuukauden vanhempainrahaa saaneet isät. Isäkuukausi oli voimassa vuoteen 2013 asti. (Kela 2024.)

Carnicellin (2024) tulokset ovat linjassa myös aiempien tutkimustulosten kanssa. Esimerkiksi Ruotsia koskien Ekberg ym. (2013) eivät havaitse ollenkaan todisteita siitä, että isät, jotka pitävät enemmän vanhempainvapaata, lisäävät osuuttaan lastenhoidossa. Näin ollen vaikutuksia ei havaittu myöskään työmarkkinatuloksissa, vaikka tutkimuksen kohteena oleva vanhempainvapaaudistus saavutti lyhyen aikavälin tavoitteet hyvin.

4 Kotihoidon tuki osana lapsisakkoa

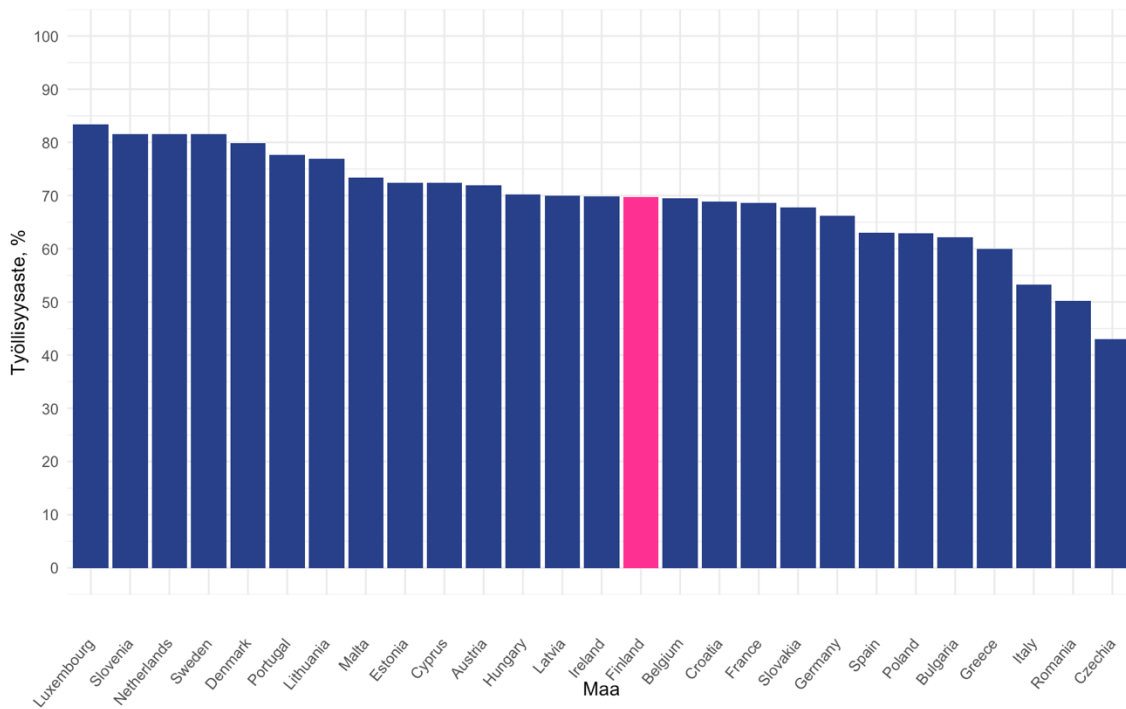
4.1 Äitien työllisyys Suomessa

Kuvio 7 kuvaa isien, äitien ja lapsettomien naisten työllisyysasteita Suomessa. Kuvioista havaitaan, että isien työllisyys on huomattavasti korkeammalla tasolla kuin äitien ja lapsettomien naisten työllisyys. Äitien työllisyysaste on kuitenkin noussut melko tasaisesti tarkastelujakson ajalla 71,3 prosentista 81,4 prosenttiin. Vaikka äitien työllisyysaste on noussut, isien työllisyys ei ole vastaavasti heikentynyt. Tämä on johtanut siihen, että lapsia hoitavat enenevässä määrin muut ihmiset kuin lasten omat vanhemmat (Gruber ym. 2022).

Kuvio 7 Isien, äitien ja lapsettomien naisten työllisyysasteet Suomessa (Tilastokeskus, työvoimatutkimus)

Kuvio 8 kuvaa alle 6-vuotiaiden lasten äitien työllisyysasteita Euroopassa vuonna 2022. Kuten kuvioista 8 havaitaan, suomalaisten alle 6-vuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on verrattain matala Euroopan tasolla. Kun tarkasteluun otetaan mukaan myös kaikki yli 6-vuotiaiden lasten äidit, suomalaisten äitien työllisyysaste paranee muihin Euroopan maihin verrattuna huomattavasti. Vuonna 2022 äitien työllisyysaste Suomessa oli 76,8 prosenttia, joka oli viidenneksi korkein Euroopassa. Samana vuonna äitien korkein työllisyysaste oli Ruotsissa (79,5 prosenttia) ja matalin Italiassa (53,5 prosenttia). (Eurostat, Labour force survey.)

Kuvio 8 Alle 6-vuotiaiden lasten äitien työllisyysasteet maan mukaan vuonna 2022 (Eurostat, Labour force survey)

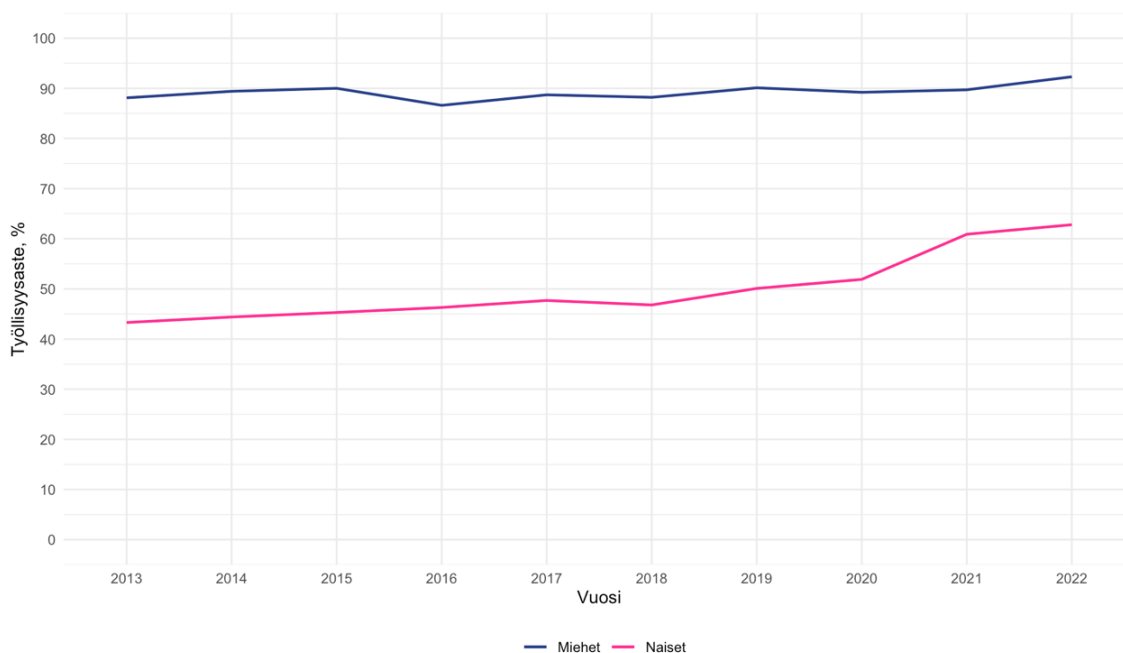
4.2 Kotihoidon tuki ja työllisyys

4.2.1 Kotihoidon tuki

Suomessa kotihoidon tukea voi saada, mikäli lapsen syntymästä on kulunut 160 arkipäivää ja alle kolmevuotiaalla lapsella ei ole paikkaa kunnallisessa varhaiskasvatuksessa. Kotihoidon tuen saaja voi olla lapsen vanhempi tai muu huoltaja, joka hoitaa lasta pääasiallisesti. (Kela 2023.) Vanhemmilla on siis mahdollisuus jäädä kotiin lastensa kanssa palkalliselle vapaalle, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Tämän seurauksena suomalaiset lapset käyvät virallisessa päivähoidossa alle kolmevuotiaana harvemmin kuin muissa pohjoismaissa, joissa palkallinen vanhempainvapaa päättyy, kun lapsi täyttää joko 12 tai 18 kuukautta. (Gruber ym. 2022.) Lisäksi kotihoidon tuki aiheuttaa kannustimen jättäytyä työmarkkinoilta pois pidemmäksi ajaksi (Kuitto ym. 2019).

Suomessa erilaisiin lapsiin liittyviin tulonsiirtoihin käytettiin noin 1,1 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2019, mikä vastaa OECD-maiden keskiarvoa. Näitä lapsiin liittyviä tulonsiirtoja ovat lapsilisät, kotihoidon tuki, vanhempainpäivärahat sekä yksinhuoltajille suunnatut etuudet. (OECD 2024.) Kuten kuviosta 9 havaitaan, alle 3-vuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on huomattavasti matalampi, kuin alle 3-

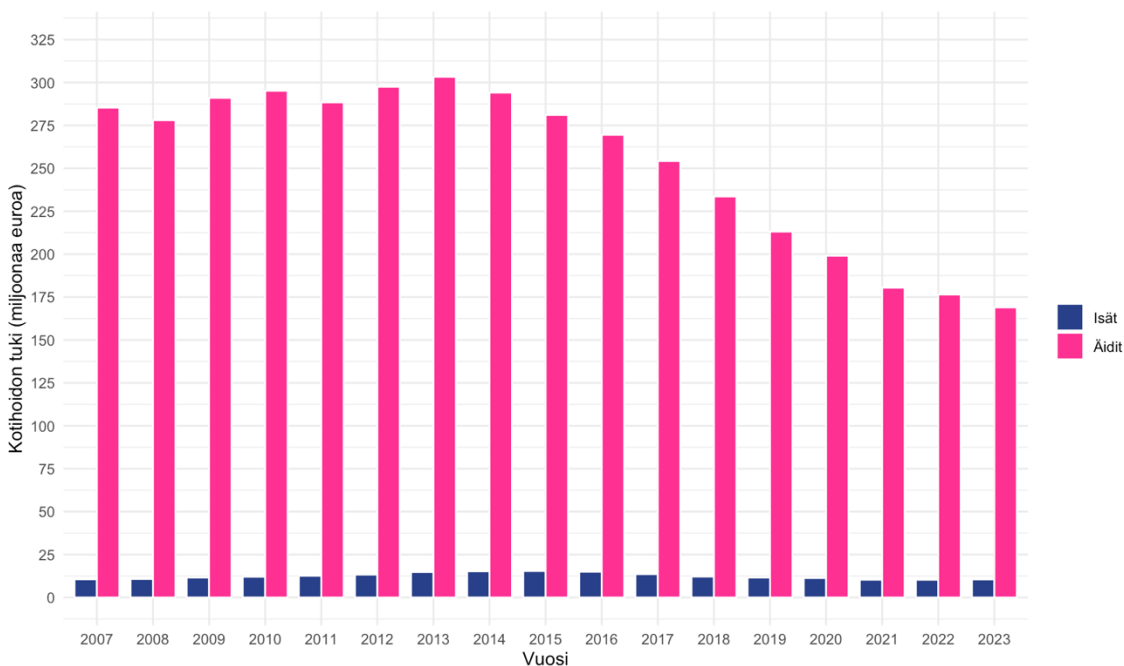
vuotiaiden lasten isien työllisyysaste. OECD (2022) onkin suositellut Suomea pienentämään kotihoidon tuen tasoa, jotta pienten lasten äidit kävisivät useammin töissä. Suomessa kotihoidon tuki on korkeampi kuin lasten kotihoitoon liittyvät tuet muualla, kuten Ruotsissa tai Norjassa, minkä takia lapsen hoitaminen kotona on oleellinen vaihtoehto myös korkeatuloisille vanhemmille (Kosonen 2014).

Kuvio 9 Alle 3-vuotiaiden lasten vanhempien työllisyys Suomessa (Tilastokeskus, työvoimatutkimus)

Uuden kotitalouden teorian (engl. *new household economic theory*) (Becker 1975; Mincer & Polachek 1974) mukaan kotihoidon tuet nostavat julkisen päivähoidon suhteellista hintaa ja näin ollen alentavat lapsen kanssa kotiin jäämisen vaihtoehtoiskustannuksia. Vaihtoehtoiskustannukset kotiin jäämisessä ovat pienemmät sillä vanhemmalla, jonka tulot ovat matalammat. Erittäin usein pienemmät vaihtoehtoiskustannukset omaava vanhempi on äiti. Tämä teoria on saanut kuitenkin myös arvostelua osakseen, sillä yksilöt tekevät täysin tietoisia päätöksiä päättäessään siitä, kuka jää kotiin lapsen kanssa. Vanhemmilla on siis selkeä käsitys kuluista ja erilaisista vaihtoehdoista. Toisekseen heidän päätöksensä ovat perustuneet taloudellisiin arvioihin. Lisäksi tässä lähestymistavassa perhettä pidetään yhtenäisenä valintayksikkönä, jossa perheenjäsenten eroja ja ulkoisia vaikutuksia ei ole otettu huomioon. Todellisuudessa päätös kotihoidon tuen käyttämisestä riippuu myös laajemmista yhteiskunnallisista normeista ja erilaisista vaihtoehdoista. (Giuliani & Duvander 2017.)

Kotihoidon tuki linkittyy vahvasti nykypäivän sukupuolirooleihin sekä odotuksiin siitä, että äiti ottaa suuremman vastuun pienten lasten hoidossa ja asettaa lastenhoidon etusijalle uran sijaan. Lastenhoitoa koskevat valinnat voidaan tulkita olevan mukana koko sukupuoliroolien muodostumisessa ja kotihoidon tukien käyttö vahvistaakin naisen roolia pääasiallisena lapsen hoitajana. Tämän takia kotihoidon tuen voidaan katsoa syventävän perinteisiä sukupuolirooleja tehden äidistä oletusarvoisen lapsen hoitajan. (Giuliani & Duvander 2017.) Parhaimmassa tapauksessa kotihoidon tuet voivat antaa perheille mahdollisuuden päättää optimaalisimman lastenhoitojärjestelyn, mutta toisaalta ne voivat heikentää äitien työllisyyttä sekä vähentää julkisen lastenhoidon käyttöä. (Collischon ym. 2022). Kuten kuviosta 10 havaitaan, kotihoidon tuet Suomessa jakautuvat hyvin epätasaisesti vanhempien kesken, jolloin äiti hoitaa lasta huomattavasti pidemmän ajan kotona kuin isä. Kotihoidon tukien epätasainen jakautuminen havaitaan myös kuviosta 9, sillä alle 3-vuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on selvästi matalampi kuin isien työllisyysaste.

Kuvio 10 Maksetut kotihoidon tuet (Kela)

4.2.2 Kotihoidon tuen vaikutukset äitien työuraan

Kosonen (2014) on tutkinut lastenhoitotukien vaikutusta vanhempien työn tarjontaan Suomen työmarkkinoilla. Lastenhoidon hintojen ja kotihoidon tuen määrän vaikutusta vanhempien työvoiman tarjontaan on haastavaa arvioida, sillä vanhemmat eroavat toisistaan muillakin tavoilla kuin maksettavan kotihoidon tuen määrän suhteen.

Vanhemmilla voi olla esimerkiksi erilaisia kykyjä ansaita tuloja työmarkkinoilla, mikä voi vaikuttaa heidän päätöksensä jäädä kotiin lapsen kanssa tai palata työelämään. Tämän takia Kosonen (2014) on hyödyntänyt vaihteluja kotihoidon tuen määrässä eri kuntien välillä. Nämä vaihtelut johtuvat erilaisista kotihoidon tuen lisäosuuksista, joita jotkin kunnat tarjoavat. Tärkeintä tässä asetelmassa on, että nämä lisäosuudet eivät riipu perheen tuloista ja niihin tehdään säännöllisesti uudistuksia. Lisäosuudet ovat kiinteitä ja niiden suuruus vaihtelee olemattomasta yli 200 euroon kuukaudessa. Lisäksi ne riippuvat nuorimman lapsen iästä sekä perheen lasten lukumäärästä. Tulokset osoittavat, että kotihoidontuen luomat kannustimet vähensivät huomattavasti äitien osallistumista työvoimaan; 100 euroa korkeampi kotihoidon tuki kuukaudessa vähentää äitien työvoiman tarjontaa 3 prosenttiyksikköä. Suomen kotihoidontuki on niin korkealla tasolla, että myös keskituloisilla äideillä on varaa olla kotona lapsen kanssa pitkiä aikoja. Myös Räsänen ym. (2019) osoittavat, että korkea kotihoidon tuen taso tekee töihin paluusta merkittävästi hitaampaa.

Gruber ym. (2022) osoittavat edelleen, että pitkällä aikavälillä äitien ansiotason aleneminen jatkuu myös kotihoidontuen päättymisen jälkeen. Lisäksi kotihoidon tuki laskee äitien työtuloja Suomessa, mutta samalla kokonaistulot kasvavat tuen vuoksi. Tutkimuksessa hyödynnetään samanlaista vaihtelua kotihoidon tuen määrässä kuntien välillä kuin aiemmin mainittu Kosonen (2014) on hyödyntänyt. Tulokset viittaavat myös siihen, että äitien työllisyys sekä ansiot laskevat merkittävästi pitkällä aikavälillä; kotihoidon tuki näyttää vaikuttaneen äitien käyttäytymiseen niin, että he viettävät pidemmän ajan kotona, vaikka kotihoidon tuen jakso olisi jo päättynyt.

Giuliani & Duvander (2017) arvioivat Ruotsissa vuonna 2008 käyttöön otettua ”cash-for-care”-politiikkaa, jossa kunnat maksoivat kiinteän summan sellaisille vanhemmille, joiden 1–3-vuotiaat lapset eivät olleet julkisesti tuetussa lastenhoidossa. Tämän politiikkauudistuksen päätavoitteena oli lisätä vanhempien valinnanvapautta lastenhoidossa. Tukea oli mahdollista käyttää niin tulokorvauksena lapsen kanssa kotiin jääneelle vanhemmalle kuin myös yksityisen lastenhoidon maksamiseen. Tämä niin kutsuttu käteishoitoetus poistettiin käytöstä vuonna 2016, ja sitä kritisoitiinkin sen mahdollisista negatiivisista vaikutuksista sukupuolten tasa-arvoon sekä äitien työllisyyteen. Kun tuki otettiin käyttöön, yli 90 prosenttia sen käyttäjistä olivat äitejä. Tutkimuksen päähypoteesina oli, että politiikkauudistus vaikutti äitien työllisyyteen kahdella tavalla: tuki kannusti työllisiä äitejä vetäytymään pois työmarkkinoilta, sekä

toisaalta esti työttömien äitien pääsyn työmarkkinoille. Tulokset osoittavat, että hypoteesi piti ainakin osittain paikkaansa: politiikkauudistuksella oli kielteisiä vaikutuksia äitien työllisyyteen, mutta pääosin vain maaseudulla.

Giulianin & Duvanderin (2017) puolisuunnatettu (engl. *quasi-experiment*) tutkimus mahdollistaa käteishoitoetuuden vaikutuksen tunnistamisen, mutta varsinainen tutkimuksen satunnaistaminen puuttuu. Toisin kuin aiemmin mainitussa Kososen (2014) tutkimuksessa, tässä tapauksessa käsiteltävä data on altis erilaisille ulkoisille tekijöille, jotka voivat vaikuttaa työllisyyteen, mutta eivät suoraan liity käteishoitoetuuuteen. Tämän takia Giuliani & Duvander (2017) vertaavat käsiteltyjä ja kontrolloituja kuntia valituissa kuntaryhmissä, joilla on samanlaisia piirteitä ja joiden avulla pystytään ottamaan huomioon erilaisia tärkeitä ominaisuuksia naisten työllisyydessä. Kontrolli- ja käsittelyryhmien välinen ero työllisyyskehityksessä oli tasainen koko tarkastelujakson ajan; naisten työllisyysasteet olivat korkeammat käsitellyissä kunnissa kuin kontrolloiduissa kunnissa. Ero ryhmien välillä voi johtua esimerkiksi siitä, että käsittelyryhmä sisälsi enimmäkseen kaupunkikuntia, joissa on myös enemmän työpaikkoja. Tulokset osoittavat, että naisten työllisyysasteet maaseudulla ja seka-alueilla laskivat tai kasvoivat vähemmän politiikkauudistuksen hyväksyneissä kunnissa verrattuna niihin kuntiin, jotka eivät ottaneet käteisetuutta käyttöön. Samaa tulosta ei havaittu kaupunkikuntien otoksessa, mikä voi selittyä työmarkkinoiden rakenteesta; työmarkkinat ovat kaupunkialueilla useimmiten joustavammat sekä palkat ja elinkustannukset ovat tyypillisesti kaupunkialueilla korkeampia, jolloin myös töistä poissaolon vaihtoehtoiskustannus on korkeampi.

4.2.3 Työurakatkokset

Napari (2010) tarkastelee esikoisen syntymän vaikutuksia naisten palkkoihin yksityisellä sektorilla Suomessa. Empiirinen analyysi perustuu Tilastokeskuksen paneeliaineistoon, joka yhdistää tiedot työntekijöistä, toimipaikoista sekä yrityksistä. Aineisto sisältää siis tietoja inhimilliseen pääomaan liittyvistä muuttujista (kuten koulutustaso ja koulutusala), sekä työnantajan ominaisuuksista (kuten toimiala, tuottavuus, naisten osuus ja keskimääräinen koulutustaso). Tutkimuksessa verrataan esikoisen synnyttäneitä naisia lapsettomiin naisiin. Aineisto ei kuitenkaan sisällä tietoa työajoista tai työn teon osa-aikaisuudesta, mikä voi johtaa äitiyden palkkasakon yliarviointiin; äidit saattavat lyhentää työaikaan tai tehdä osa-aikatyötä useammin kuin

lapsettomat naiset. Suomessa kuitenkin äitien osa-aikatyö on yleensä harvinaista (Anxo ym. 2007), joten tehtyjen työtuntien ja osa-aikaisuus tietojen puuttuminen ei ole merkittävä ongelma.

Napari (2010) osoittaa, että äitiyden palkkasakko vaihtelee huomattavasti urakatkon pituuden mukaan, jolloin pidemmän ajan kotona viettänyt äiti kärsii suuremmista lapsisakoista. Tutkimuksen mukaan suurimmat lapsisakot ovat sellaisilla äideillä, jotka ovat olleet kotona 3 vuotta tai pidempään. Yli 3 vuotta kotona olleet äidit ansaitsevat 11,3 prosenttia vähemmän kuin lapsettomat naiset työmarkkinoille paluuta seuraavana vuonna. Tuloksien voidaan nähdä olevan linjassa inhimillisen pääoman teorian (Becker 1964; Mincer 1974) kanssa, joka selittää äitiyden palkkasakkoja. Inhimillisen pääoman teorian mukaan eräs selitys lapsettomien naisten ja äitien väliseen palkkaeroon on kertynyt työkokemus; lasten kotihoidon takia äidit kerryttävät vähemmän työkokemusta, minkä takia heillä on alhaisempi palkka kuin lapsettomilla naisilla.

Inhimillisen pääoman teorian mukaan äitiyden palkkasakko voi johtua myös urakatkosten aikana heikentyneestä inhimillisestä pääomasta. Cukrowska-Torzewska & Matysiak (2020) osoittavat, että äitien ja lapsettomien naisten palkkaero selittyy pääosin äitien inhimillisen pääoman heikentymisellä lastenkotihoidosta koituvien urakatkosten takia. Muun muassa äitien työoloilla ja työhön liittyvillä valinnoilla oli vähäisempi vaikutus palkkaerossa.

Weckström (2015) on tarkastellut äitien omia kokemuksia lasten kokopäiväisen kotihoidon vaikutuksista uraan sekä osa-aikatyön tekemisestä lastenhoidon takia. Tutkimuksessa verrattiin suomalaisten äitien kokemuksia 11 muun Euroopan maan äitien kokemuksiin. Tiedot perustuvat eurooppalaisen sosiaalitutkimusohjelman (European Social Survey) toiseen kierrokseen, joka tehtiin vuosina 2004 ja 2005. Tulokset osoittavat, että suomalaiset äidit kokivat vähiten kielteisiä uravaikutuksia lasten kotihoidosta, vaikka äidit olivat keskimäärin hyvin pitkän ajan kotona. Useimmissa maissa tulos oli kuitenkin päinvastainen: lasten kanssa kotona vietetty pidempi aika lisäsi riskiä kokea kielteisiä uravaikutuksia. Yksi mahdollinen selitys suomalaisäitien poikkeaville kokemuksille voi löytyä sellaisten äitien liian optimistisista arvioista, jotka ovat olleet tutkimushetkellä tai sen lähiaikoina kotona lapsen kanssa. Tällaisissa tapauksissa äiti ei ole vielä välttämättä kokenut kotihoitojakson aiheuttamia mahdollisia negatiivisia vaikutuksia työuraan. Tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan

täysin tue tätä selitystä, sillä kun 17,6 prosenttia suomalaisista äideistä ilmoitti kielteisistä uravaikutuksista, vastaava osuus oli 25,8 prosenttia äideillä, joiden nuorin lapsi oli alle kolmevuotias, 18,2 prosenttia äideillä, joiden nuorin lapsi oli 3–6-vuotias ja 10,3 prosenttia äideillä, joiden nuorin lapsi oli yli kuusivuotias.

Weckström (2015) tarkasteli äitien omia kokemuksia lasten kokopäiväisestä kotihoidosta urakehityksessä. Tämän tutkimuksen perusteella suurin osa suomalaisista äideistä ei ole kokenut merkittäviä kielteisiä uravaikutuksia lasten kotihoidosta. Useimmat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet lasten kotihoidolla olevan negatiivisia vaikutuksia äitien työmarkkinatuloksiin (Cervini & Silva 2023; Gruber ym. 2022; Napari 2010).

Cervini & Silva (2023) tarkastelevat Espanjaa koskien, miten lastenhoitoon liittyvät rajoitukset vaikuttavat sukupuolten väliseen epäarvoisuuteen työmarkkinoilla. Lastenhoitoon liittyvillä rajoituksilla tarkoitetaan, että erilaisia lastenhoitopalveluita jätetään käyttämättä esimerkiksi vaikean saatavuuden tai korkeiden kustannusten vuoksi. Tämä voi osaltaan johtaa myös pitkittyneisiin tyourankatkoksiin. Tulokset osoittavat, että vanhemmat, jotka kohtaavat erilaisia lastenhoidon käytön rajoituksia, kokevat suurempia sukupuolten välisiä eroja muun muassa työllisyydessä, työvoimassa sekä työtunneissa. Tätä vastoin vanhemmat, joilla ei ole tällaisia rajoituksia, kohtaavat pienempiä sukupuolten välisiä eroja. Tutkimuksen mukaan etenkin yli 5 vuotta kestäneet tyourankatkokset aiheuttavat merkittävän naisten työvoiman tarjonnan ja työllisyysasteen laskun.

Cervini & Silva (2023) osoittavat, että etenkin koulutus tasaa äitien ja isien välistä epätasa-arvoa merkittävästi. Tutkimuksessa on hyödynnetty erityisesti vuoden 2018 työvoimatutkimuksen erityismoduulia, joka sisältää tietoa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta. Tutkimuksen kokonaisotoksen vanhemmat jaettiin kahteen ryhmään: vanhempiin, joilla on alhainen koulutustaso (peruskoulu tai alempi) sekä vanhempiin, joilla on korkea koulutustaso (korkeakoulu tai ylempi). Koulutuksen havaitaan tasaavan vanhempien välistä epätasa-arvoa etenkin silloin, kun vanhemmat eivät käytä lastenhoitopalveluita. Tulokset osoittavat, että korkea koulutustaso pienentää muun muassa sukupuolten välistä palkkaeroa sekä työllisyyskuilua.

4.2.4 Äidin taustaominaisuuksien vaikutukset kotihoidon tuen käytössä

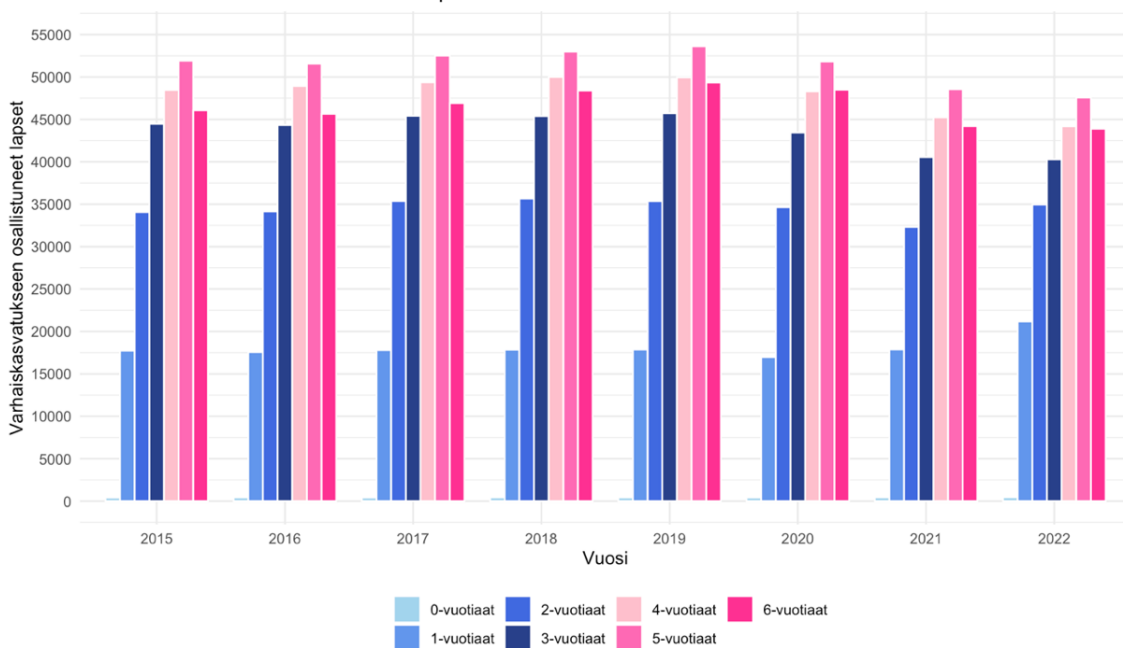
Työn ja lastenhoidon jakoon vaikuttavat niin yhteiskunnan makrotason tekijät, kuten työttömyysaste sekä perhepolitiikka, kuin yksilötason tekijät. Yksilötason tekijöitä ovat muun muassa koulutustaso ja työkokemus, perheen koko sekä taloudellinen tilanne. (Räsänen ym. 2019.) Aiemmat tutkimukset osoittavat, että sellaiset äidit, joiden koulutustausta sekä työmarkkina-asema ovat heikkoja, hoitavat lasta pisimpään kotona. Esimerkiksi Haatajan & Juutilaisen (2014) mukaan eripituisia kotihoidon tuen jaksoja selittävät parhaiten koulutustaso, ikäryhmä sekä äidin pääasiallinen toiminta ennen lapsen saantia. Tutkimuksessa seurattiin lastenhoitojaksoja maksettujen vanhempainrahojen sekä kotihoidon tukitietojen avulla. Tulosten mukaan useammin pidempiä ja harvemmin lyhyempiä kotihoidon jaksoja pitivät vanhempiin ikäryhmiin kuuluvat ensisynnyttäjät. Lisäksi tulokset osoittavat, että korkeasti koulutetut äidit pitävät lyhyitä kotihoidon tuen jaksoja ja matalammin koulutetut äidit pidempiä jaksoja. Myös Närvi (2014) arvioi, että äidin korkeakoulutus nopeutti siirtymistä takaisin työelämään. Haataja & Juutilainen (2014) eivät havainneet kotitalouden tulotasolla olevan selvää yhteyttä lyhyisiin kotihoidon tuen jaksoihin, mutta pitkien jaksojen havaittiin olevan yhteydessä pienituloisemmissa kotitalouksissa asuvilla äideillä.

Haataja & Juutilainen (2014) sekä Räsänen ym. (2019) osoittavat, että työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat äidit pitävät suuremmalla todennäköisyydellä pidempiä kotihoidon tuen jaksoja verrattuna työllisinä olleisiin. Närvin (2014) tulokset ovat linjassa tämän kanssa: kun lapsi on noin kahden vuoden ikäinen, suurin osa äideistä, jotka olivat olleet töissä jo ennen lapsen syntymää, olivat palanneet takaisin työelämään. Lisäksi Närvin (2014) tulokset viittaavat siihen, että ennen lapsen syntymää voimassa oleva työsuhde kannustaa äitejä nopeammin takaisin työelämään. Räsänen ym. (2019) havaitsevat edelleen, että myös korkeammat työtulot tekevät työhön paluusta nopeampaa.

Kuten luvussa 4.2.2 mainitaan, korkeampi kotihoidon tuen taso hidastaa huomattavasti töihin paluuta. Räsänen ym. (2019) osoittavat, että tämä paluu työmarkkinoille on hidasta riippumatta äidin työmarkkina-asemasta. Haataja & Juutilainen (2014) havaitsevat myös, että isien kotihoidon tuen käyttö vaikuttaa merkittävästi äitien tukijaksoihin; äitien kotihoidon tuen jaksot ovat todennäköisemmin lyhyitä, jos myös isä käyttää kotihoidon tukea.

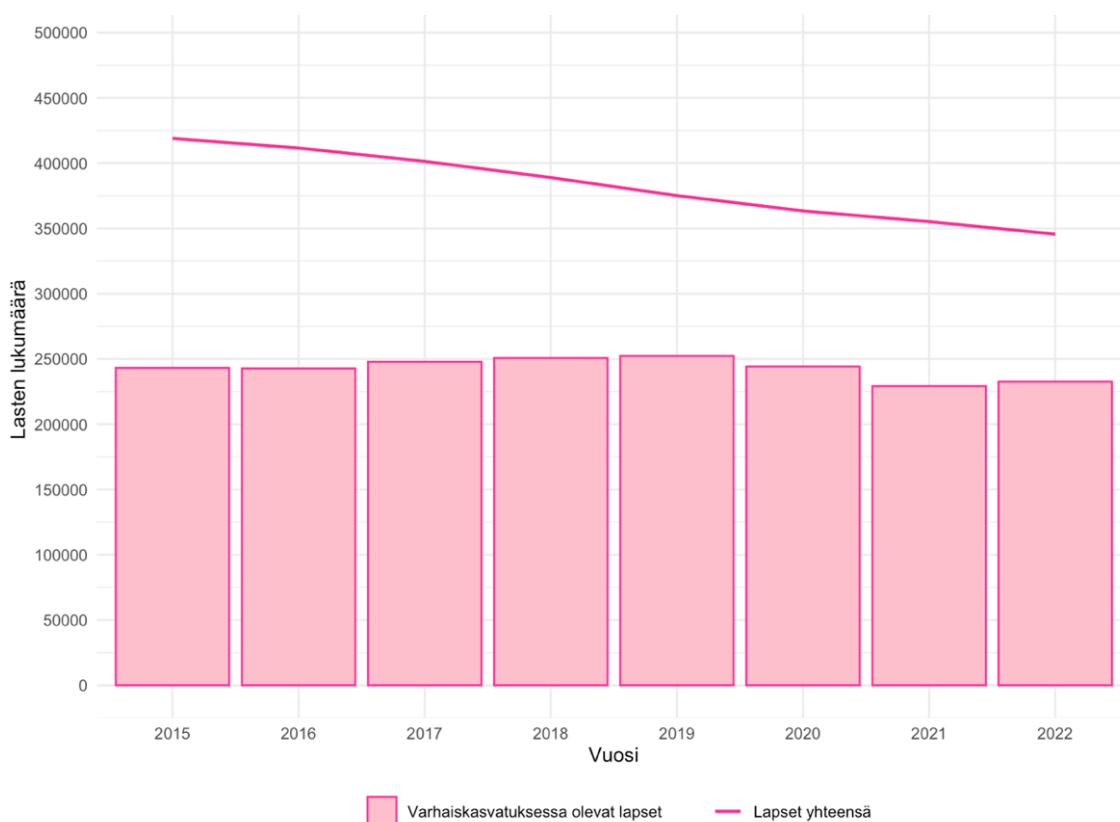
4.3 Varhaiskasvatus työuran tukena

Lasten hoitamisesta johtuvia työuran keskeytyksiä ja niistä aiheutuvia negatiivisia vaikutuksia voidaan lieventää muun muassa erilaisten lastenhoitopalveluiden avulla. Lastenhoidon käyttöä on yleisesti perusteltu sillä, että se auttaa sovittamaan yhteen työ- ja perhevelvoitteet, mikä lisää äitien osallistumista työmarkkinoille (OECD 2006). Aikaisempi tutkimus lastenhoidosta antaa kuitenkin ristiriitaisia tuloksia äitien työmarkkinatuloksissa. Esimerkiksi Eckhoff Andresen & Havnes (2019) osoittavat Norjaa koskien, että lastenhoidon käytöllä on huomattavia äitien työllisyyttä parantavia vaikutuksia. Baker ym. (2008) havaitsivat samankaltaisia tuloksia. Kuitenkin esimerkiksi Nollenberger & Rodríguez-Planas (2015) Espanjaa koskien osoittavat, ettei lisääntynyt lasten hoidon käyttö paranna merkittävästi äitien työllisyyttä. Myös Kleven ym. (2020) saavat samansuuntaisia tuloksia: lastenhoidon tarjonnan huomattava laajentuminen Itävallassa ei ole vaikuttanut naisten työmarkkinatuloksiin. Tämän tuloksen tärkeimmiksi syiksi nousivat sukulaisten tarjoaman lastenhoidon käyttö julkisen lastenhoidon sijaan sekä äitien preferenssit lastenhoidossa, sillä valtaosa naisista haluaa hoitaa lasta itse kotona. Cervini & Silva (2023) puolestaan osoittavat, että kun vanhemmat eivät käytä lastenhoitopalveluita, sukupuolten välinen kuilu työmarkkinatuloksissa kasvaa merkittävästi.

Kuvio 11 Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset (Tilastokeskus, varhaiskasvatus)

Varhaiskasvatus Suomessa kattaa lapsen ikävuodet 0–6 (Opetushallitus 2024). Vuodesta 1997 lähtien päivähoitomaksut ovat olleet samansuuruisia eri kunnissa (Gruber ym. 2022). Vuonna 2024 varhaiskasvatuksen enimmäishinta ensimmäisen lapsen kohdalla on 295 euroa kuukaudessa ja alin hinta 28 euroa. Varhaiskasvatuksesta perittävät maksut määräytyvät tulo- ja varallisuusrajoiden perusteella. (Kuntaliitto 2023.) Kuvio 11 kuvaa varhaiskasvatukseen osallistuneiden lasten määrää lasten ikäryhmien mukaan. Kuviosta 11 havaitaan, että varhaiskasvatukseen osallistuvista lapsista suurin osa on 4–5-vuotiaita. Kuvio 12 taas havainnollistaa varhaiskasvatukseen osallistuneita 0–6-vuotiaita lapsia suhteessa saman ikäryhmän lasten kokonaismäärään.

Kuvio 12 Varhaiskasvatukseen osallistuneet lapset ja lasten lukumäärä, 0–6-vuotiaat (Tilastokeskus, varhaiskasvatus, väestörakenne)

Lastenhoidosta aiheutuvat kustannukset voivat olla kriittisessä asemassa äitien työntekoon liittyvässä päätöksenteossa. Jos kotitaloudella on riittävät resurssit takaamaan lastenhoidon palvelut, molemmilla vanhemmilla on mahdollisuus työntekoon. Korkeat lastenhoidon kustannukset voivat pakottaa toisen vanhemmista jäämään kotiin lapsen kanssa, jolloin lasten kotihoito jää yleensä äidille. (Cervini & Silva 2023.) Boca (2015) tarkastelee lastenhoitokustannuksia ja lastenhoidon saatavuutta vertailemalla erilaisten tutkimusten metodologioita ja empiirisiä tuloksia. Nämä tutkimukset käsittelevät lastenhoidon ja äitien työvoiman tarjonnan välistä

suhdetta. Tulokset osoittavat, että äitien osallistuminen työvoimaan lisääntyy, kun lastenhoitokustannukset pienentyvät ja lastenhoidon saatavuus helpottuu. Nämä vaikutukset ovat selkeämpiä niillä äideillä, jotka ovat heikommassa asemassa. Lisäksi erilaiset lastenhoito-ohjelmat, jotka ovat suunnattu pienituloisille sekä vähemmän koulutetuille perheille ovat tehokkaampia, kuin korkeatuloisille kotitalouksille suunnatut ohjelmat.

Österbacka & Räsänen (2022) tutkivat kotihoidon tuen sekä yksityisen päivähoiton tuen vaikutuksia työllisyyteen. Tulokset osoittavat, että yksityisen päivähoiton tuella on vain vähäisiä vaikutuksia naisten työllisyyteen. Tämä tosin selittyy sillä, että jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus julkiseen päivähoitoon. Kotihoidon tuen taas osoitettiin vaikuttavan merkittävästi päätökseen työhön palaamisesta synnytyksen jälkeen. Tulokset osoittavat, että 100 euroa korkeampi kotihoidon tuen taso pidensi keskimäärin kolmella kuukaudella lasten kanssa kotona vietettyä aikaa. Lisäksi äidin työmarkkina-asemalla ennen synnytystä havaittiin olevan vaikutuksia äidin työhön paluussa; alhaisempi työmarkkinakiinnitys sekä ansiotason potentiaali viivästyttää työhön paluuta, kun äideillä on mahdollisuus valita kotihoidon sekä varhaiskasvatuksen välillä. Kotihoidon tuen tasolla on siis merkittävä vaikutus kotihoidon sekä julkisesti tuetun lastenhoidon valinnan välillä.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin lapsisakon vaikutuksia naisten työmarkkinatuloksiin ja urakehitykseen sekä millainen vaikutus lapsisakolla on sukupuolten eriarvoisuudessa. Pitkän aikavälin lapsisakko Suomessa on 25 prosenttia bruttoansioista (Sieppi & Pehkonen 2019), mutta lyhyen aikavälin lapsisakko voi olla jopa yli 70 prosenttia (Gruber ym. 2022). Suomen korkean lyhyen aikavälin lapsisakon voidaan nähdä johtuvan lähes kokonaan perhepolitiikasta (Gruber ym. 2022); tulosta tukee vanhempainpäivärahojen ja kotihoidon tukien hyvin epätasainen jakautuminen vanhempien kesken. Vanhempainpäivärahojen epätasaista jakautumista on pyritty tasoittamaan erilaisilla vanhempainvapaaudistuksilla, mutta uudistukset eivät ole onnistuneet vähentämään sukupuolten välisiä eroja lastenhoidossa, eivätkä näin ollen työmarkkinatuloissa (Carnicelli 2024; Kleven ym. 2022; Ekberg ym. 2013).

Kotihoidon tuen on havaittu vähentävän äitien osallistumista työmarkkinoille merkittävästi (Kosonen 2014; Räsänen ym. 2019), sekä pitkällä aikavälillä heikentävän äitien palkkatuloja (Gruber ym. 2022). Kotihoidon tuen vaikutukset lapsisakkoon riippuvat kuitenkin merkittävästi myös urakatkon pituudesta; suurimmat lapsisakot ovat sellaisilla äideillä, jotka ovat kotona vähintään kolme vuotta (Napari 2010). Heikentyneet työmarkkinatulokset työurankatkosten aikana selittyvät etenkin äitien inhimillisen pääoman heikentymisellä (Cukrowska-Torzewska & Matysiak 2020), sekä heikommin kertyneellä työkokemuksella (Napari 2010). Erityisesti äidin korkean koulutuksen on havaittu parantavan sukupuolten eriarvoisuutta (Cervini & Silva 2023) ja nopeuttavan takaisin työelämään siirtymistä (Haataja & Juutilainen 2014; Närvi 2014).

Varhaiskasvatuksen käyttö lyhentää äitien työurankatkoksia ja parantaa sukupuolten välistä tasa-arvoa (Cervini & Silva 2023). Kotihoidon tuen taso vaikuttaa kuitenkin merkittävästi lastenhoitopalveluiden käyttöön; Suomen korkea kotihoidon tuki vähentää lastenhoitopalveluiden käyttöä ja näin ollen heikentää huomattavasti äitien työmarkkinatuloja (Österbacka & Räsänen 2022; Kosonen 2014). Vaikka kotihoidon tuen yhteys lapsisakkoon voidaan nähdä selkeästi, erilaisen perhepolitiikan vaikutusmahdollisuudet lapsisakon suuruuteen voivat olla hyvinkin rajallisia. Esimerkiksi Närvi (2014) osoittaa, että merkittävä osa suomalaisista äideistä haluaa hoitaa lasta itse kotona. Lisäksi Suomessa vallitsee melko vahva käsitys siitä, että

pienen lapsen suotuisin hoitopaikka on kotona äidin kanssa (Närvi 2014; Lammi-Taskula 2007). Kleven ym. (2019) ovat tehneet saman havainnon; luonnollinen syy lapsisakolle saattaa löytyä vallitsevista sukupuolinormeista sekä kulttuurista.

Kuten aiemmin mainittiin, työurankatkokset ovat merkittävä lapsisakkoa selittävä tekijä. Äitien työurankatkosten lyhentäminen on kuitenkin monisyinen ongelma, sillä siihen liittyy monia eri osa-alueita. Ensinnäkin isien suurempi vastuu lasten hoidossa tasoittaisi vanhempien eroja työmarkkinatuloksissa, jos tämän seurauksena äitien urakatkokset olisivat lyhyempiä. Aiemmin mainitut tutkimukset kuitenkin näyttävät, etteivät esimerkiksi erilaiset vanhempainvapaaudistukset ole onnistuneet lisäämään isien vastuuta lasten hoidossa. Lisäksi Suomen vanhempainvapaan ja kotihoidon tuen järjestelmät mahdollistavat käytännössä jo nyt lasten hoidon hyvin tasaisen jakautumisen vanhempien välillä, mutta näin ei kuitenkaan tapahdu, kuten kuvioista 5 ja 10 havaitaan.

Seuraavaksi voidaan siis pohtia kotihoidon tuen ja varhaiskasvatuksen roolia naisten työurakatkosten lyhentämisessä. Kotihoidon tuen alentaminen pienentää varhaiskasvatuksen ja kotihoidon välisiä vaihtoehtokustannuksia, mikä tekee varhaiskasvatuksen hyödyntämisen kannattavammaksi. Kotihoidon tuen alentaminen voisi siis johtaa runsaampaan varhaiskasvatuksen käyttöön ja näin ollen lyhyempiin työurankatkoksiin. Toisaalta tähän liittyen voidaan nähdä lähes päinvastainen vaihtoehto; varhaiskasvatuksen käyttö ei automaattisesti poistaisi koko kotihoidon tukea, jolloin sitä voisi hyödyntää myös varhaiskasvatuksen maksujen kattamiseen. Tällä hetkellä perheet menettävät kotihoidon tuen hyödyntäessään varhaiskasvatusta, mikä voi johtaa tilanteeseen, jossa perheen käytettävissä olevat tulot pienenevät kotihoidon tuen menetyksen seurauksena (OECD 2023).

Varhaiskasvatuksen on todettu edistävän lasten kehitystä, erityisesti pienituloisissa perheissä (Browne & Neumann 2017). Itseasiassa Gruber ym. (2022) osoittavat, että kotihoidon tukien käyttö vaikuttaa negatiivisesti 5-vuotiaiden lasten varhaislapsuuden kognitiivisiin testituloksiin, nostaa todennäköisyyttä valita ammatillinen koulutus akateemisen koulutuksen sijaan sekä lisää nuorten rikollisuutta. Tutkimuksessa käsitellään kotihoidon tuen vaikutusta lapseen vertailemalla lasten myöhempiä tuloksia niihin lapsiin, jotka olivat iältään yhdeksän kuukauden ja kolmen vuoden väliltä silloin, kun heidän perheensä oli oikeutettu kuntakohtaisiin kotihoidon tuen lisäetuuksiin.

Lisäksi tutkimuksessa analysoidaan vuonna 1997 tehtyä uudistusta, joka alensi päivähoiton maksuja Suomessa. Päivähoitomaksujen alentaminen nosti työnteon kannustimia, mikä lisäsi äitien osallistumista työvoimaan sekä lasten osallistumista päivähoitoon. Samalla varhaislapsuuden testitulokset ja koulutuksen tulokset paranivat. Tulokset siis osoittavat, että lasten siirtyminen kotihoidosta varhaiskasvatukseen parantaa lasten hyvinvointia.

Suomessa naisten ja miesten palkkaero on tällä hetkellä noin 16 prosenttia, eli naisten keskimääräiset ansiot ovat noin 84 prosenttia miesten keskimääräisistä ansioista (Tilastokeskus, ansiotasoindeksi 2024). Lapsisakko vaikuttaa sukupuolten väliseen palkkaeroon, mutta palkkaero voi myös osaltaan selittää lapsisakkoa. Luonnollisesti vähemmän tienaava vanhempi pitää suuremman osan vanhempainvapaasta ja jää lapsen kanssa kotiin kotihoidon tuelle. Kun äidillä ja isällä on tasaisempi tulotaso, myös lastenhoitovelvoitteet voisivat jakautua tasaisemmin.

Suomessa on mahdollista saada osittaista vanhempainrahaa, kun lapsen vanhemman päivittäinen työaika on enintään 5 tuntia (Kela 2024). Tämän jälkeen on mahdollista saada joustavaa hoitorahaa, kun alle 3-vuotiaan lapsen vanhempi tekee töitä korkeintaan 30 tuntia viikossa (Kela 2024). Nämä tuet mahdollistavat vanhempia yhdistämään osa-aikatyön sekä lasten osa-aikaisen hoidon kotona. Yhtenä jatkokysymyksenä onkin, miten tällaisten tukien hyödyntäminen mahdollisesti vaikuttaa lapsisakon suuruuteen Suomessa verrattuna sellaisiin äiteihin, jotka hoitavat lasta kokopäiväisesti kotona. Toisena jatkotutkimuskysymyksenä voidaan miettiä lapsisakon yhteyttä alhaiseen syntyvyyteen. Vuonna 2022 syntyvyys Suomessa laski ennätyskellisen alas, kokonaishedelmällisyysluvun ollen vain 1,32 (SVT 2022). Ennakkotietojen mukaan vuonna 2023 syntyvyys on ollut jälleen koko mittaushistorian alhaisin, kokonaishedelmällisyysluvun ollessa 1,26 (SVT 2023).

Lähteet

- Andresen, Martin Eckhoff – Nix, Emily (2022) What Causes the Child Penalty? Evidence from Adopting and Same-Sex Couples. *Journal of labor economics*, Vol. 40, p. 971–1004.
- Anxo, Dominique – Fagan, Colette – Letablier, Marie-Therese – Peraudin, Corinne – Smith, Marc (2007) Parental Leave in European Companies. *European Foundation for the Improvement of Living and Working Condition*.
- Artmann, Elisabeth – Oosterbeek, Hessel – van der Klaauw, Bas (2022) Household specialization and the child penalty in the Netherlands. *Labour economics*, Vol. 78, p. 102221
- Baker, Michael – Gruber, Jonathan – Kevin, Milligan (2008) Universal child care, maternal labor supply, and family well-being. *Journal of political economy*, Vol. 116 (4), p. 709–745.
- Becker, G. S. (1964) Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education (1st ed.). New York, *National Bureau of Economic Research*.
- Becker, G. S. (1975) Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education (2nd ed.). New York, *National Bureau of Economic Research*.
- Becker, G. S. (1985) Human Capital, Effort, and the Sexual Division of Labor. *Journal of labor economics*, Vol. 3 (1), p. S33–S58
- Boca, Daniela Del (2015) The impact of child care costs and availability on mothers' labor supply. *ImPRovE*, Discussion Paper No. 15/04.
- Browne, James – Neumann, Dirk (2017) Childcare costs in 2015, OECD Tax Wedge and Effective Tax Rates on Labour. *OECD*, No. VS/2015/0427.
- Carnicelli, Lauro (2024) Studies on labor force participation and paternity leave reforms. *University of Helsinki*, Dissertations Universitatis Helsingiensis 10/2024.
- Cervini, Maria – Silva, José I. (2023) Childcare restrictions and gender gap in labor outcomes. *Munich Personal RePEc Archive*, MPRA Paper no. 118957.
- Collischon, Matthias – Kuehnle, Daniel – Oberfichtner, Michael (2022) Who benefits from cash-for-care? The effects of a home care subsidy on maternal

employment, childcare choices, and children's development. *Journal of Human Resources*, Vol. 59, Issue 1.

- Correll, Shelley J. – Benard, Stephen – Paik, In (2007) Getting a Job: Is There a Motherhood Penalty? *The American journal of sociology*, Vol. 112 (5), p. 1297–1338.
- Cukrowska-Torzewska, Ewa – Matysiak, Anna (2020) The motherhood wage penalty: A meta-analysis. *Social Science Research*, Vol. 88-89, Article 102416.
- De Quinto, Alicia – Hospido, Laura – Sanz, Carlos (2021) The child penalty: evidence from Spain. *SERIEs: journal of the Spanish Economic Association*, Vol. 12 (4), p. 585–606.
- Dex, Shirley – Ward, Kelly – Heather, Joshi (2008) Changes in Women's Occupations and Occupational Mobility over 25 years. *Women and Employment*, chapter 2, Edward Elgar Publishing.
- Eckhoff Andresen, Martin – Havnes, Tarjei (2019) Child care, parental labor supply and tax revenue. *Labour economics*, Vol. 61, p. 101762.
- Ekberg, John – Eriksson, Rickard – Friebe, Guido (2013) Parental leave — A policy evaluation of the Swedish “Daddy-Month” reform. *Journal of public economics*, Vol. 97 (1), p. 131–143.
- Eurostat, Labour force survey
- Giuliani, Giuliana – Duvander, Ann Zofie (2017) Cash-for-care policy in Sweden: An appraisal of its consequences on female employment. *International journal of social welfare*, Vol. 26, p. 49–62.
- Gruber, Jonathan – Huttunen, Kristiina – Kosonen, Tuomas (2022) Paying Moms to Stay Home: Short and Long Run Effects on Parents and Children. *VATT institute for Economic Research*, VATT working papers 151.
- Haataja, Anita – Juutilainen, Vesa-Pekka (2014) Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitojaksoista kotona 2000-luvulla. *Kelan tutkimusosasto*, Työpapereita 58.
- Kahn, Joan R – García-Manglano, Javier – Bianchi, Suzanne M. (2014) The Motherhood Penalty at Midlife: Long-Term Effects of Children on Women's Careers. *Journal of marriage and family*, Vol. 76 (1), p. 56–72.
- Kela (2024) Joustava hoitoraha. <<https://www.kela.fi/joustava-hoitoraha>>, haettu 2.5.2024.
- Kela (2024) Kotihoidon tuki. <<https://www.kela.fi/kotihoidontuki>>, haettu 25.2.2024.

Kela, lapsiperhe-etuustilasto.

Kela (2023) Raskausraha ja erityisraskausraha. < <https://www.kela.fi/raskausraha-ja-erityisraskausraha>>, haettu 28.4.2024.

Kela (2024) Vanhempainraha ja vanhempainraha osittaisena. <<https://www.kela.fi/vanhempainraha-ja-vanhempainraha-osittaisena>>, haettu 2.5.2024.

Kela (2024) Vanhempainpäiväraha. < <https://www.kela.fi/vanhempainpaivarahat>>, haettu 25.3.2024.

Kelan tilastollinen vuosikirja 2005 (2006) Kela.

Kelan tilastollinen vuosikirja 2010 (2011) Kela.

Kelan tilastollinen vuosikirja 2022 (2023) Kela.

Kellokumpu, Jenna (2007) Perhevapaiden kehitys 1990–2005: Isillä päärooli uudistuksissa, sivurooli käyttäjinä. *Palkansaajien tutkimuslaitos*.

Kleven, Henrik (2022) Child Penalties and Gender Inequality. *A quarterly summary of NBER research*, No. 4, 16–20.

Kleven, Henrik – Landais, Camille – Posch, Johanna – Steinhauer, Andreas – Zweimüller, Josef (2019) Child Penalties across Countries: Evidence and Explanations. *American Economic Association, AEA Papers and Proceedings* 2019, Vol. 109: 122–126.

Kleven, Henrik – Landais, Camille – Posch, Johanna – Steinhauer, Andreas – Zweimüller, Josef (2020) Do Family Policies Reduce Gender Inequality? Evidence from 60 Years of Policy Experimentation. *NBER Working Paper Series*, Working Paper 28082.

Kleven, Henrik – Landais, Camille – Søgaard, Jakob Egholt (2018) Children and gender inequality: Evidence from Denmark. *American economic journal*, Vol. 11 (4), p. 181–209.

Kosonen, Tuomas (2014) To work or not to work? the effect of childcare subsidies on the labour supply of parents. *The BE Journal of Economic Analysis & Policy*, Vol. 14 (3), p. 817–848.

Kuitto, Kati – Salonen, Janne – Helmdag, Jan (2019) Perhevapaat työurarinä? Trajektorianalyysi nuorten aikuisten työurapoluista. *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos*, p. 197–205.

- Kuntaliitto (2023) Varhaiskasvatuksen asiakasmaksut muuttuvat 1.3.2023 alkaen. <https://www.kuntaliitto.fi/yleiskirjeet/2023/varhaiskasvatuksen-asiakasmaksut-muuttuvat-132023-alkaen>, haettu 8.4.2024.
- Kunze, Astrid (2020) The effect of children on male earnings and inequality. *Review of economics of the household*, Vol. 18 (3), p. 683–710.
- Lammi-Taskula, Johanna (2007) Parental Leave for Fathers? Gendered Conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland. *Research Report 166*.
- Mincer, Jacob A. (1974) Schooling, Experience, and Earnings. New York, *National Bureau of Economic Research*.
- Mincer, Jacob – Polachek, Solomon (1974) Family Investments in Human Capital: Earnings of Women. *The Journal of political economy*, Vol. 82 (2), p. 76–108.
- Napari, Sami (2010) Is There a Motherhood Wage Penalty in the Finnish Private Sector? *Labour*, Vol. 24 (1), p. 55–73.
- Nollenberger, Natalia – Rodríguez-Planas, Núria (2015) Full-Time Universal Child-care in a Context of Low Maternal Employment: Quasi-Experimental Evidence from Spain. *Labour economics*, Vol. 36, p. 124–136.
- Närvi, Johanna (2014) Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivavaihto. *Yhteiskuntapolitiikka* 79, 5, p. 543–552.
- Räsänen, Tapio – Österbacka, Eva – Valaste, Maria – Haataja, Anita (2019) Lastenhoidon tukien vaikutus äitien osallistumiseen työmarkkinoille. *Kelan tutkimus*, Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 14.
- Salmi, Minna – Lammi-Taskula, Johanna – Närvi, Johanna (2009) Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 24/2009.
- Sieppi, Antti – Pehkonen, Jaakko (2019) Parenthood and gender inequality: Population-based evidence on the child penalty in Finland. *Economics Letters*, Vol. 182, p. 5–9.
- Steinhauer, Andreas (2018) Working Moms, Childlessness, and Female Identity. Sciences Po LIEPP Working Paper n°79.
- Suomen hallitus (2006) Hallituksen esitys Eduskunnalle vanhempainpäivärahoja ja työnantajakustannusten korvaamista koskevan lainsäädännön muuttamiseksi (HE 112/2006).
- Suomen hallitus (2009) Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain 9 luvun 10 a §:n muuttamisesta (HE 131/2009).

- Suomen hallitus (2021) Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi (HE 129/2021).
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2022) Syntyneet (verkkojulkaisu). Helsinki: Tilastokeskus. <<https://stat.fi/julkaisu/cl8mya8io1v2u0dutwqqanzqx>>, haettu 9.4.2024.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2023) Väestön ennakkotilasto (verkkojulkaisu). Helsinki: Tilastokeskus. <<https://stat.fi/julkaisu/clmix1q2e5fnt0bw60d412t7g>>, haettu 3.5.2024.
- OECD (2022) Economic Survey of Finland 2022.
- OECD (2024) Family benefits public spending (indicator).
- OECD (2023) Net childcare costs in EU countries, 2022. *OECD*, Paris.
- OECD (2006) Starting strong II: Early childhood education and care. Starting Strong. *OECD Publishing*, Paris, <<https://doi.org/10.1787/9789264035461-en>>.
- Opetushallitus (2024) Mitä on varhaiskasvatus? <<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>>, haettu 7.3.2024.
- Tilastokeskus, ansiotasoindeksi.
- Tilastokeskus, syntyneet.
- Tilastokeskus, tulonjakotilasto.
- Tilastokeskus, työssäkäynti.
- Tilastokeskus, työvoimatutkimus.
- Tilastokeskus, varhaiskasvatus.
- Tilastokeskus, väestörakenne.
- Weckström, Sirpa (2015) Finnish Mothers' Assessments of the Harmfulness of Childcare at Home on Occupational Careers: A Comparison of Twelve European Countries. *Social sciences*, Vol. 4, p. 1140–1161.
- Ziegler, Yvonne – Graml, Regine – Uli, Vincenzo – Khachatryan, Kristine (2023) Motherhood Gap and Employer Discrimination. A Qualitative Investigation in the German Context. *Organizacija*, Vol. 56 (4), p. 281–296.
- Österbacka, Eva – Räsänen, Tapio (2022) Back to work or stay at home? Family policies and maternal employment in Finland. *Journal of population economics*, Vol. 35 (3), p. 1071–1101.